

SVEIKINIMAI

IVYKIAI, PROBLEMOS, NUOMONĖS

KODĖL TO NEMOKO MOKYKLOSE?! – Petras Maksimavičius	4
VIDAUS REIKALŲ IR ADMINISTRACIJOS MINISTERIJOS ATSAKYMAS Į 2020-06-30 TAUTINIŲ MAŽUMŲ RAŠTĄ	6
ŽIURKĖ JAUČIUI ANT PEČIŲ – Jurgita Stankauskaitė	18

MINĖJIMAI

VALSTYBĖS GYNYBĄ ORGANIZAVĘS A. BUTKEVIČIUS APIE SAUSIO 13-AJĄ: „KELI MĖNESIAI LAISVĖS ORO PADARĖ STEBUKLĄ“	8
--	---

KULTŪROS BARUOSE

ADVENTINIS VAKARAS SEINUOSE – Dalia Astrauskienė	13
ŽVILGSNIS Į VANDENĮ PROFESIONALIŲ MENININKŲ AKIMIS – Kotryna Urbonė	14

ŽMONĖS

KITOKIO GYVENIMO TĖSINYS – Vytautas Pečiulis	20
---	----

IŠĖJĘ NEGRĮŽTI

ŽVIKELIŲ MOČIUTĖ – Alicija Lukaševičienė	22
---	----

SPAUDA RAŠĖ

LIETUVOS ŽINIASKLAIDA	24
-----------------------------	----

SKELBIMAI

KRYŽIAŽODIS

SAUSIO 13-OSIOS KRYŽIAŽODIS	26
-----------------------------------	----

Viršeliuose:

Žiemos auskarai (Valdo Žilionio nuotr.)

REDAKCIJOS ADRESAS

16-515 Puńsk,
ul. A. Mickiewicza 23

tel. / faks. (+48) 87 5161 416
www.e-ausra.pl
ausra@o2.pl

LEIDŽIA

Lenkijos lietuvių draugija
16-500 Sejny,
ul. Wileńska 9
tel. / faks. 87 5162 125

Vyr. redaktorė Irena Gasperavičiūtė
Redakcijos sekretorė Alicija Krakauskienė
Stilistė, korektorė Birutė Burdinaitė-Ołów
Techn. redaktorė Aldona Jonušonytė

KORESPONDENTAI: Petras Maksimavičius,
Eugenija Pakutkienė, Jurgita Stankauskaitė

Spausdino „Aušros“ leidyklos spaustuvė.

Numeris pasirašytas spaudai 2021-01-14

Rankraščiai taisomi ir trumpinami redakcijos
nuožiūra. Redakcijos nuomonė nebūtinai
sutampa su autorių nuomone.

Lenkijos lietuvių draugijos sąskaita

BS Sejny, ul. Powstańców Sejneńskich 1, 16-500 Sejny
Nr. 23 93540007 0000 0000 0198 0002
SWIFT / BIC kodas POLU PL PR

Zadanie pn. „Wydanie 24 numerów dwutygodnika „Auśra” zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych
i Administracji

Projektą „Lenkijos lietuvių tautinio sąmonin-
gumo ugdymas“ iš dalies remia Spaudos, radijo
ir televizijos

rėmimo fondas
(gauta parama per
projekto įgyven-
dinimo laikotarpį
– 8000 eurų).

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Mieli skaitytojai!

IRENA GASPERAVIČIŪTĖ

Sausio 13-oji... Neprisimename žuvusiųjų kas dieną, apie juos nuolat negalvojame, tai natūralu. Tačiau susimąstyti paskatina atėjusi sausio 13 diena, kai languose degame atminimo žvakutes. Gal kai kas segasi neužmirštuolę į atlapą. Man ši gelė netapo 1991-ųjų Sausio atminimo simboliu – atrodo, kažkaip per lėkšta. Jie žuvo už Trispalvę ir Vytį. Šių simbolių ir pakanka. Ką kiekvienam mūsų reikia Sausio 13-oji, turėjome galimybę pamąstyti 30 metų.

1991-aisiais buvau Vilniaus universiteto ketvirtos kurso studentė. Visą Atgimimo laikotarpį su kitais studentais dalyvaavome mitinguose, o lemtingą sausį daugiausia budėjome prie Parlamento rūmų. Naktį apie žuvusiųsiuosius prie Televizijos bokšto sužinojom iš budinčios minios. Pasakojo atvažiuavę įvykių liudininkai, o paskui išgirsdavom oficialiai pranešant per garsiakalbį. Šiurpuliai pereidavo. Po sausio 13-osios dar kurį laiką čia atvažiuodavom kiekvieną naktį. Vieną tokią naktį nuvažiuavome į Sporto rūmus atsisveikinti su žuvusiais. Naktį eilės norinčiųjų aplankyti didvyrius buvo mažesnės. Dieną neprieisi.

Žmonės krovė barikadas aplink Parlamento rūmus. Netoliese pravažiuodavo šarvuočiai. Niekas nežinojo, ar sups jie Seimo rūmus, ar ne.

Vėliau kasmet atėjus Sausio 13-ajai tą datą išgyvenau vis kitaip, ypač su mokykliniu jaunimu rengdama atminimo programėles ar klausydamasi atsiminimų įrašų internete. Ypač įstrigo atmintin patendravimas su Sausio 13-osios draugijos nariais – žuvusiųjų tėvais, kai jie buvo atvykę į mūsų kraštą. Jiems svarbiausia buvo, kad jų vaikų auka būtų prasminga. Šiandieną džiaugdamiesi laisve mes kiekvienas kuriame tą prasmę arba ne. Dabar visa mūsų rankose.

Lietuvos Respublikos Prezidento Gitano Nausėdos ir ponios Dianos Nausėdienės sveikinimas Naujųjų metų proga

Brangieji,

metų virsmas visada skatina apmąstyti nueitą kelią ir praskleisti ateities uždangą. Būtent ten slypi mūsų viltys ir planai.

Tikiu, kad ateinančiais 2021 metais žengsime didelį žingsnį į priekį, kurdami žalesnę, inovatyvesnę ir labiau susiklausiusią, vieningą Lietuvą. Esu įsitikinęs, kad kitąmet apie pandemiją daugiau kalbėsime mažorine, o ne minorine nata.

Nepamirškime – valstybė prasideda nuo žmogaus. Klestinčią šalį gali kurti tik laisvi, orūs ir savimi pasitikintys žmonės.

Laimės ir svajonių išsipildymo kiekvienai šeimai!

Tikėkime savimi ir valstybe.

Stiprėkime kartu – ir maži, ir dideli.

Tegul naujieji 2021 metai nuvilnija mūsų bendra, galinga ir kūrybinga banga į naujajį dešimtmetį.

Būkite laimingi.

Laimingų Naujųjų metų!

Kodėl to nemoko mokyklose?!

PETRAS MAKSIMAVIČIUS

Lenkijos valstybinė naftos perdirbimo įmonė Orlen, gerai žinoma taip pat Lietuvoje, praėjusių metų pabaigoje įsigijo vieną didžiausių leidybos grupių – „Polska Press Group“, kurios savininkė ligi šiol buvo Vokietijos „Verlagsgruppe Passau“. Pasak žiniasklaidos, tai leis valdyti 20 didžiausių Lenkijos regioninių dienraščių, daugiau nei 120 savaitraščių bei per 500 interneto portalų, kuriuos skaito arba žiūri apie 17 milijonų žmonių. Taigi beveik pusė Lenkijos gyventojų. Panaši padėtis klostėsi 2015 m., kai pasikeitus valdžiai diametraliai pasikeitė nacionalinio radijo ir televizijos valdymas ir informacijos sklaidos strategija. Ką tai reiškia? Bandysiu atsakyti, nors paprasto ir vienareikšmio atsakymo dar nėra.

Prieš kelerius metus rašiau „Aušroje“, kad tas, kas valdo informaciją, įgyja didelį pranašumą. Nieko čia naujo. Tai jau seniai pastebėjo politinių kampanijų ar, tarkime, rinkimų organizavimo strategai. Šiandien daugelis politikų ar valdžios atstovų, kuriuos dažnai matome televizorių ekranuose, mielai samdo įvaizdžio kūrimo strategus. Jie pasako, tarkime, kaip rengtis ar kaip gestikuliuoti prieš kameras. Tai visai neturi būti gražaus ir visiems mielo žmogaus įvaizdis. Jis visų pirma turi būti paveikus. Juk žmonėms ne visada patinka vien ramūs ir mandagūs politikai. Seime rengiamos spaudos konferencijos, kuriose nedalyvauja nei vienas žurnalistas. Taip vyko jau daug metų prieš Covid-19 pandemiją. Daugelis tokių „konferencijų“ įrašomos

specialioje patalpoje, o žurnalistai patogiu sau metu iš serverių nusikopijuoja jiems įdomias medžiagas. Taip pat tikriausiai pastebite, kad įvykus kokiam nors skandalui nuo pat ryto iki vėlyvo vakaro vienos ar kitos politinės partijos atstovai kaip užburti kartoja tuos pačius sakinius ar vadinamuosius raktinius žodžius. Taip vyksta ne todėl, kad jie vieno daini mąsto, tuos pačius laikraščius skaito ar baigė tas pačias mokyklas. Tiesiog rytą gauna partijos ar ministerijos vadovybės trumpą žinutę, kurioje nurodoma, kokia tema kalbėti ir kokius žodžius vartoti, nepaisant to, ko klausinėja žurnalistai. Tai visai nesudėtinga. Kiekvienas iš mūsų galėtumėm šį vaidmenį atlikti ir atrodytume kaip patyrę politikai. Trys ar keturi sakiniai, kartojami visą dieną visose žiniasklaidos priemonėse, daro stebuklus! Kitai dienai parengiami nauji sakiniai ir vaizdūs apibūdinimai, priklausomai nuo to, ką norima išryškinti ar kokią oponentų skleidžiamą informaciją užgožti. Pavyzdžius, kaip vykdoma informacinė politika, galima būtų vardinti ir vardinti. Teisingumo dėlei pridursiu, kad tai daro visos politinės partijos ar valdininkai, nepaisant to, ar valdo šalį, ar esą opozicijoje. Skiriasi tik gebėjimai ir galimybės dominuoti informaciniame lauke. Eilinis televizijos žinių žiūrovas ar interneto portalo skaitytojas gali net nesuvokti, kad tokios technikos taikomos, norint efektyviai paveikti žmonių nuomonę.

Labai stebina tai, kad ligi šiol nėra politinės valios mokyklų mokymo programas papildyti temomis apie informacijos skleidimo būdus ir

įtaką žmogaus gyvenime. Matyt, daug kam tokia padėtis patogi, nes nesunkiai galima paveikti žmonių nuotaikas. Taigi kai į jūsų mokyklą atvyksta politikas, valdininkas ar net visuomenininkas ir sako, jog esate patys talentingiausi, didžiausi patriotai, kad visi kiti iš jūsų gali tik mokytis ir... nieko naujo, dar jums negirdėto neprideda – netikėkite juo. Tai reiškia tik tiek, kad atvyko nepasiruošęs susitikimui, veltui atima iš jūsų brangų laiką ir naudos siekia tik sau.

Kaip iš tos netikros, virtualios padėties išbristi? Mano įsitikinimu, gali padėti tik švietimas. Kuo daugiau žmonių žinos, kaip šie nuomonės poveikio mechanizmai veikia, tuo jų poveikis bus mažesnis. Visi pradėsime sveikti ir skirti, kas tikra, o kas suvaizdinta. Tai labai rimta problema. Prisimename, kad prieš kiekvieni rinkimus – ar jie vyktų Lietuvoje, Prancūzijoje, ar JAV – visada girdime, kaip kitos (nebūtinai draugiškos) valstybės ar jų vyriausybių remiamos specialistų komandos bando paveikti žmonių nuomonę ir siekia sau palankaus rinkimų rezultato. Teigiama, kad net Didžiojoje Britanijoje vykęs referendumas dėl išstojimo iš Europos Sąjungos buvo tokiu būdu paveiktas, tik tuo metu dar nedaug kas žinojo, kokie to poveikio mastai ir kiek jie gali nulemti sprendimus.

Lažda visada turi du galus. Dabartinė Lenkijos politinė dauguma jau daug metų teigia, kad nemaža šalies žiniasklaidos dalis išlaikoma svetimo kapitalo (pvz., vokiečių ar amerikiečių). Sako, kad atėjo metas susigrąžinti įtaką ir perimti

Žurnalistai televizorių ekranuose

žiniasklaidą į savo rankas. Kita vertus, kritikai teigia, kad tokiu būdu pažeidžiama žodžio laisvė ir kyla pavojus, jog žiniasklaida praras ketvirtosios valdžios funkcijas ir taps visiškai priklausoma nuo valdančiosios daugumos. Juolab kad panašios istorijos jau vyko Vengrijoje, kur premjeras Viktoras Orbanas ir jo partija Fidesz ėmė kontroliuoti beveik visos šalies žiniasklaidą. Todėl tikėti, kad PKN Orlen pirkto vieną didžiausių leidybos grupių vien verslo sumetimais, yra gana naivu, nors pačios kompanijos vadovas retoriškai klausia: „Ar kai didelę žiniasklaidos dalį valdo vokiečių kompanija, tai viskas gerai, o kai pradės valdyti lenkų kompanija – jau bus blogai?“

„Polska Press“ įsigijimas rodo naują strategiją. Kiek anksčiau buvo bandoma reguliuoti nevalstybinę žiniasklaidą, tačiau šie bandymai susilaukė JAV valdžios atsako. Ji per savo ambasadą Lenkijoje gynė JAV

kompanijai priklausančio televizijos TVN kanalo interesus. Šį kartą taikinyje atsidūrė visų pirma regioninė žiniasklaida, kuri turi nemenką įtaką vietos bendruomenėms. Vietos žiniasklaida galbūt nėra didelė ir labai turtinga, tačiau ji svarbi skleidžiant informaciją socialiniuose tinkluose ir didesniuose žinių portaluose. Bet dar grįžkime prie kitų, šiek tiek sudėtingesnių, dalykų.

Kai „Aušroje“ rašome apie lietuvių kalbos puoselėjimą ar raginame vaikus leisti į lietuviškas mokyklas, tai didelio poveikio neturi. Laikai pasikeitė. Šiandien naudojami visai kiti poveikio mechanizmai. Tarkime, galime kiekvienam mūsų lietuviškos mokyklos mokytojui padovanoti prabangų automobilį ir pasakyti, kad jeigu jūsų vaikai mokysis lietuviškoje mokykloje – bus gerai išsilavinę ir turtingi. Gražias mokytojų ar draugijų pirmininkų nuotraukas galime skelbti kiekviename „Aušros“ ar puskas.pl portalo puslapy-

je, bet naudos iš to daug nebus. Manau, kad bus priešingai. Tai sukels įvairių (nebūtinai teigiamų) komentarų laviną. Šiandien veikiama daug subtiliau. Daugelis pastebėjote, kad kai prieš šventes internete ieškojote savo artimiesiems dovanų, labai greit (iš naujo paleidus interneto naršyklę, nes paprastai taip kompiuterio monitoriuje atnaujinamas turinys) atsirasdavo specialiai jums parinkta reklama. Tai daro tam tikslui parengti algoritmai. Jie veikia mūsų sprendimus. Ar labai paveikia? Tikrai taip. Panašiai kaip vaikus anksčiau paveikdavo spalvotos reklamos televizoriaus ekrane (tik jos nebūdavo specialiai parengtos konkrečiam vaikui ar vaikų grupei). Ši „klaida“ buvo ištaisyta. Todėl šiandien dažnai be reikalo išleidžiame žymiai daugiau pinigų, negu reikia, pirkdami įvairias siūlomas prekes.

Tačiau reikėtų suprasti, kad toks mūsų norų paveikimas nėra per labai pavojingas. Žymiai pavojingiau, kai pradeda rinkti informaciją ne apie tai, jog, tarkime, ieškome naujo dulkių siurblio, bet kad ruošiamės balsuoti už vieną ar kitą kandidatą, skaitome ta tema straipsnius, domimės tuo, kas vyksta šalyje, vienus ar kitus straipsnius rekomenduojame paskaityti savo pažįstamiems. Visai nesudėtinga paskaičiuoti, kaip pasiskirsto vietos interneto portalo skaitytojų pažiūros, ir remiantis tuo atitinkamai parengti informaciją, kuri pakeis ar dar labiau įtvirtins jų įsitikinimus. Tai daro įtaką ne tik mūsų politinėms pažiūroms, bet taip pat tautiniam nusiteikimui, požiūriui į kaimynus. Ir tai, deja, yra labai pavojinga.

Kas nutiktų, jeigu žiūrėdami į televizoriaus ekraną ar skaitydami straipsnį nesuprastumėm, jog tai tendencinga informacija? Laiškai, kada žurnalistas tiesiai šviesiai

demonstruoja savo palankumą vienam ar kitam politikui, jau baigiasi. Pradedama dirbti daug subtiliau. Kai informacijos rengėjai žinos, kaip mus įtikinti net mums nesuvokiant, kad manipuluojama mūsų nuotaikomis, atsidursime pralaimėjusiųjų vietoje. Kad tai padarytų, jie turi surinkti kuo daugiau žinių apie mus – kokios informacijos ieškome, kokius televizijos kanalus žiūrime, kokią spaudą skaitome, kuriuose interneto portaluose dažniausiai lankomės ir pan. Žinoma, geriausiai būtų nepirkti naujų išmaniųjų televizorių ar telefonų, bet, matyt, to jau neišvengsime. Ir šioje vietoje sugrįžtame prie straipsnio pradžioje iškelto klausimo: kodėl taip svarbu valdyti kuo daugiau žiniasklaidos priemonių? Visų pirma – ten visai nemokamai galima rasti neįkainojamą informaciją apie mus ir ja remiantis specialiai parengti mums pritaikytą informaciją. Galingi kompiuteriai ir specialiosios programos jau nesunkiai su tuo susitvarko. Reikia tik turėti prieigą prie jau minėtos informacijos, kitaip saktant, tapti savininku ar valdyti kuo daugiau šiuo atveju regioninių informacijos kaupimo ir sklaidimo priemonių. Neseniai JAV buvo atliktas labai paprastas tyrimas, kuris tai patvirtino. Tuo pačiu laiku (žr. nuotrauką) buvo įjungta keliolika televizijos kanalų ir paaiškėjo, kad žurnalistai beveik tais pačiais žodžiais ir sakiniais žiūrovams pranešė apie naujausius įvykius šalyje. Tai reiškia, kad televizorių ekranuose kalbantys žurnalistai savarankiškai tos informacijos nerengė, o ji buvo parengta centralizuotai. Skirtumas tik tas, kad JAV daugelis piliečių, kurie domisi šalies gyvenimu, gana gerai žino, kurios televizijos stotys, interneto portalai ar laikraščiai simpatizuoja vienai ar kitai politinei jėgai. Mes to dar tik mokomės.

Vidaus reikalų ir administracijos ministerijos atsakymas į 2020-06-30 tautinių mažumų raštą

Tęsinys.

Pradžia „Aušros“ 2020 m. 22 nr.

G. Vyriausybės pusės atsakymai į mažumų pusės išvadas bei Komisijos posėdžių metu gvildinami klausimai

Patikinu, kad VRAM teikia ir toliau teiks raštiškus atsakymus į visas mažumų pusės išvadas. Tuo pačiu pareiškiu, jog eiliniuose Komisijos posėdžiuose priimti susitarimai, kuriems Vyriausybės pusė turi raštu pateikti papildomus paaiškinimus, bus koordinuojami VRAM, o gauti atsakymai bus perduodami Bendrosios komisijos mažumų pusės nariams.

H. Logistinių sąlygų Bendrosios komisijos efektyviai veiklai užtikrinimas

Priimu informaciją apie praeityje kilusias problemas dėl Bendrosios komisijos nariams tinkamų sąlygų vykdyti su Komisijos darbais susijusias pareigas užtikrinimo. Tačiau noriu pasidžiaugti, kad nuo to laiko, kai pradėjau eiti Vidaus reikalų ir administracijos ministerijos valstybės sekretorio pareigas ir vykdyti VRAM Religinių bendruomenių bei tautinių ir etninių mažumų departamento užduočių įgyvendinimo priežiūrą, tokių problemų nekelta. Tuo pačiu užtikrinu, jog įpareigojau sau pavaldžius Religinių bendruomenių bei tautinių ir etninių mažumų departamento darbuotojus, kad ateityje dėty pastangas tokiai padėčiai išlaikyti.

I. Vyriausybės ir tautinių bei etninių mažumų bendrosios komisijos bendrapirmininkių susitikimai ir einamieji kontaktai

Nepaprastai vertinu galimybę pa-

laikyti asmeninius ryšius su Bendrosios komisijos bendrapirmininkiu. Deja, tarnybinės pareigos ne kartą trukdo surengti susitikimą ar ilgiau pasikalbėti. Todėl siūlau visų pirma susisiekti su Religinių bendruomenių bei tautinių ir etninių mažumų departamento vadovybe, kuri įpareigota nuolat mane informuoti apie išsakomus pageidavimus ir klausimus. Noriu patikinti, jog toliau nuolat esu pasiruošęs dialogui su Bendrosios komisijos mažumų puse, ypač bendrapirmininkiu, atstovaujančiu tautinėms ir etninėms mažumoms bei regioninę kalbą vartojančiai bendruomenei. Pasisakau už diskusiją visada, kai kyla konkretus poreikis kalbėtis tam tikra tema.

J. Komisijos posėdžiai nuotoliniu būdu

Kalbant apie LXX Bendrosios komisijos posėdžio susitarimus dėl, tarp kitko, galimybės jai posėdžiauti nuotoliniu būdu – Religinių bendruomenių bei tautinių ir etninių mažumų departamentas pradėjo Komisijos darbo tvarkos taisyklių pakeitimo darbus. Jis kreipėsi į VTEMBK mažumų pusę, prašydamas siųsti darbo tvarkos taisyklių pakeitimo siūlymus su jų pagrindu. Šiuo metu analizuojami gauti pasiūlymai ir redaguojamas naujų taisyklių projektas. Baigus šiuos darbus, taisyklių pakeitimo projektas bus pateiktas įprastai teisėkūros procedūrai. Bendrosios komisijos sekretorius nuolat informuos apie viso proceso eigą ir jo užbaigimą. Užtikrinu, kad bus atsižvelgta į prašymą rengti posėdžius panaudojant tiesioginio nuotolinio ryšio priemones.

K. Komisijos interneto tinklalapis

Maloniai pranešu, kad vyksta tinklalapio <http://mniejszosci.narodowe.mswia.gov.pl/> perkėlimo į portalą gov.pl (t. y. pagrindinę Lenkijos vyriausybės svetainę, kuriama Skaitmeninio ministerijos bendradarbiaujant su valdžios institucijomis) darbai. Juos baigus bus sukurta rubrika, skirta Bendrajai komisijai, kur būsianti tiek informacija apie ligšiolinius Komisijos darbus, tiek aktualios žinios apie jos veiklą.

Ad 7) Mažumos žiniasklaidoje

Kalbėdamas apie mažumų problematiką žiniasklaidoje, noriu pateikti informaciją, gautą iš Nacionalinės radijo ir televizijos tarybos (toliau NRTT).

„Aiškių ir suprantamų laidų mažumoms finansavimo kriterijų“ nustatymo klausimu NRTT informuoja, kad „nuo seniai naudoja paprasčiausią ir aiškiausią iš galimų laidų tautinėms ir etninėms mažumoms finansavimo principų. Tai apskritai yra principas finansuoti iš abonemento 100 % transliuotojų nurodytų laidų tautinėms ir etninėms mažumoms visų išlaidų valstybinio radijo atveju (Lenkijos TV, be abonemento lėšų, skyrė taip pat savo 406 tūkst. zł). Taigi transliuotojai patys planuoja laidų skaičių ir dažnumą, o Nacionalinė taryba skiria toms laidoms abonemento lėšų tiek, kiek prašo pačios valstybinės žiniasklaidos bendrovių vadovybės. Tautinėms mažumoms atstovaujantioms organizacijoms belieka įtikinti valstybinius transliuotojus, jog įtrauktų į kasmetinius programų planus jų laidas.“

Laidų tautinėms ir etninėms mažumoms bei regioninę kalbą vartojančiai bendruomenei parengimo ir transliavimo kaštai, nurodyti regioninio radijo bendrovių ataskaitose 2019 m., tai 2.900 tūkst. zł, iš abonemento skirta 2.856 tūkst.

zł (skirtumas atsiradęs dėl to, kad Olštino radijas skyrė savų lėšų atskirai laidai ukrainiečių mažumai, transliuojamai iš radijo stoties Milkose)“.

Nacionalinė taryba neturi teisinio įgaliojimo nustatyti „aiškius mažumų žiniasklaidos poreikių apibrėžimo principus“. Įstatymų leidėjas patiems valstybiniams transliuotojams leido naudotis toli siekiančia programų autonomija, apie ką kalbama 1992 m. gruodžio 29 d. įstatymo dėl radijo ir televizijos¹⁹ 13 str. 1 p. Teigiama, kad transliuotojai „formuoja savo programą savarankiškai <...> ir yra atsakingi už jos turinį“. Laidų mažumoms apimtis ir skaičius priklauso nuo tų bendruomenių poreikių ir valstybinių transliuotojų programinių sprendimų. Taigi minėtas prašymas yra skirtas įstatymų leidėjui, kadangi Nacionalinė taryba negali imtis teisėkūros iniciatyvos.

Nacionalinė taryba pasiruošusi „užtikrinti tautinių ir etninių mažumų bei regioninę kalbą vartojančios bendruomenės atstovų dalyvavimą kuriant bendrovių programų planus arba jų dalį, susijusią su laidomis tautinėms ir etninėms mažumoms“. Tarybos atstovai dalyvauja, tarp kitko, tautinių ir etninių mažumų tematika bei valstybinės žiniasklaidos programų pasiūla užsiimančių institucijų posėdžiuose, kur galima keistis nuomonėmis apie toms mažumoms skirtas laidas. Be to, iki šiol valstybinės žiniasklaidos bendrovių finansiniai-programiniai planai, į kuriuos įtrauktos laidos tautinėms ir etninėms mažumoms, buvo plačiai konsultuojami su visuomene. Tų planų projektus NRTT paviešindavo savo interneto tinklalapiuose ir visos draugijos bei mažumų bendruomenių atstovai galėjo dalyvauti konsultuojant su visuomene planus dėl laidų tautinėms ir etninėms mažumoms. Deja,

¹⁹ 1992 m. gruodžio 29 d. įstatymas dėl radijo ir televizijos (Dz. U., 2020 m., poz. 805).

pastaraisiais metais tiems žiūrovams ir klausytojams atstovaujanti organizacijos nesinaudojo galimybe konsultuoti valstybinių transliuotojų programų planus. Tuo pačiu informuoju, kad NRTT kasmet analizuoja bendrovių programines ataskaitas ir jas lygina su programų planais. Į analizių išvadas (tarp jų išvadas dėl laidų tautinėms ir etninėms mažumoms bei regioninę kalbą vartojančiai bendruomenei lygio) atsižvelgiama skirstant abonemento lėšas kitiems metams.

Kalbant apie sukūrimą teisės aktų, užtikrinančių mažumų atstovų dalyvavimą valstybinės žiniasklaidos programose, reikia pasakyti, kad galiojantys teisės aktai dėl tautinių ir etninių mažumų atstovų skyrimo į Lenkijos TV vietas skyrių programose tarybas remiasi 1992 m. gruodžio 29 d. įstatymo dėl radijo ir televizijos 30 str. 4a d. („Sudarydami laidas tautinių ir etninių mažumų bei regionine kalbomis transliuojančių skyrių programų tarybas, tų skyrių direktoriai atsižvelgs į tautinių ir etninių mažumų bei regioninę kalbą vartojančios bendruomenės visuomeninių organizacijų pateikiamus kandidatus“).

Kalbant apie prašymą sukurti laidų apie tautines ir etnines mažumas bei regioninę kalbą vartojančią bendruomenę, maloniai pranešu, kad tai yra valstybinio transliuotojo kompetencija – dėl anksčiau minėtos jam įstatymų garantuojamos programų autonomijos. Reikia taip pat priminti, kad prašoma laida, populiarinanti tautinių ir etninių mažumų bei kšubų kalbą vartojančios bendruomenės reikalus, aiškiai netenkins NRTT apibrėžtų laidų tautinėms mažumoms kriterijų. Akivaizdu, kad laidos, skiriamos „ne tik pačioms mažumoms, bet visų pirma gyventojų daugumai“, turėtų būti rengiamos lenkų kalba.

(Bus daugiau)

Valstybės gynybą organizavęs A. Butkevičius apie Sausio 13-ąją: „Keli mėnesiai laisvės oro padarė stebuklą“

„Parlamento mes būtume neatidavę ir pasaulis būtų gavęs labai gražius kadrus, kuomet TSRS karinėms pajėgoms atakuojant parlamentas dega“, – prieš 30 metų nutikusius Sausio 13-osios įvykius prisiminė Kovo 11-osios akto signataras, pirmasis krašto apsaugos ministras po Nepriklausomybės atkūrimo, 1990–1991 metų Lietuvos Respublikos laikinosios gynybos vadovybės narys, atsakingas už valstybės gynybos organizavimą Audrius Butkevičius. Jį kalbino Lietuvos valstybės naujojo archyvo Dokumentų saugojimo ir informacijos skyriaus archyvaras Darius Gudelis. Minėtasis archyvas kartu su Lietuvos nacionaline Martyno Mažvydo biblioteka pristatė pokalbių laidą, skirtą pažymėti labai reikšmingą atkurtos nepriklausomos Lietuvos datą – 1991-ųjų sausio 13-ąją. Šiais metais minime jos 30-metį.

Darius Gudelis: Kokia tomis lemtingomis sausio dienomis buvo susidariusi situacija tiek Vilniuje, tiek ir kituose Lietuvos didmiesčiuose?

Audrius Butkevičius: Ši situacija susidarė ne sausio mėnesio dienomis – galima sakyti, nuo 1990-ųjų rugpjūčio jau turėjome pakankamai informacijos, kad Lietuva, o kartu ir kitos Baltijos valstybės bus bandomos tramdyti jėga. Kremliuje buvo sudaryta speciali grupė, kuri jungė tris žinybas: TSRS gynybos ministeriją, TSRS vidaus reikalų ministeriją ir Specialiąsias tarnybas. Grupės štabas buvo Rygoje ir

ji koordinavo įvairius jėgos prieš tris Baltijos valstybes panaudojimo veiksmus.

Šių jėgų smagalybė buvo nukreiptas į Lietuvą, nes mes pirmieji pasiskelbėme nepriklausomybę be jokių išlygų, kuomet latviai ir estai turėjo tam tikrus išsisukinėjimų variantus. Lietuva buvo ryžtingiausiai nusiteikusi, todėl buvo galvojama, kad, atakuojant mus, bus išrauta pikybės šaknis.

Mes gana anksti pradėjome ruoštis. Puikiai supratome, kad bandymas imituoti didelės valstybės gynybinę strategiją, kai gali apsiginti ginklu, niekur neveda.

Tuomet daugeliui savo pavaldinių Krašto apsaugos departamente ir Parlamente aiškinau, kad nuo tų laikų, kai 1794 m., po trečiojo Žečpospolitos padalinimo, prasidėjo nemažai sukilimų ir pasipriešinimų caro valdžiai, visą laiką buvo bandoma apsiginti ginklu, tačiau šiandien turime rasti kitą kelią.

Į tai žvelgiau kaip į kelią panaudoti informacines ir psichologines operacijas. Taip jau nutiko, kad man labai tinkamu laiku į rankas pakliuvo profesoriaus Džino Šarpo sukurtas metodas apie nesmurtines technikas kovojant su bet kokiomis pusėmis. Kartu su aiškiu suvokimu, kad iš esmės turime kovoti ne vieni, o turime pasitelkti daugybės žmonių buvusios Tarybų Sąjungos teritorijoje, Europoje, JAV ir apskritai pasaulyje pagalbą, sukūrėme savo kovos strategiją.

Laikinoji gynybos vadovybė gimė irgi kaip mano vienas siūlomų

šios gynybos strategijos elementų, kadangi mes puikiai suvokėme, jog, atakuojant Lietuvos valdžios institucijas, turės veikti labai greitai sprendimus galinti priimti žmonių grupė, kuri turės visus įgaliojimus.

Sukurta mūsų ir valdymo, ir gynybos strategija, kuri pirmiausia jungė turimas spaudos ir informacines priemones, bet taip pat analogiškas priemones buvusios Tarybų Sąjungos teritorijoje, kiek jau jų tuomet buvo laisvų. Buvę labai platūs kontaktai su žiniasklaida užsienyje – tai buvo vienas mūsų kovos barų.

Antrasis kovos baras buvo įvairių visuomeninių organizacijų buvusios Sovietų Sąjungos teritorijoje ir pasaulyje pajungimas mums į pagalbą.

Ir tik tai trečiasis baras buvo organizuota gynyba pasitelkiant mūsų turimas pajėgas, savanorius, Krašto apsaugos tarnybas ginti valstybinius objektus. Tačiau ir ši gynyba daugiau turėjo informacinio-psichologinio karo charakterį. Mes negalėjome sau leisti, kad kaip 1940-aisiais TSRS okupuotų mus be pasipriešinimo. Šis pasipriešinimas pagal mano sumanymą turėjo būti labai demonstratyvus – neiššauto šūvio sindromas mums urbė smegenis. Šį kartą pasipriešinimas būtų matomas visiems Tarybų Sąjungoje ir pasaulyje.

D. G.: Kokią grėsmę tomis dienomis Lietuvai kėlė čia buvusios sovietų karinės bazės?

A. B.: Tuo metu Lietuvoje buvo veikiančių sovietų bazių. Tai –

Parlamento gynėjai 1991 m. Centre – Audrius Butkevičius, dešinėje – Jonas Gečas

aiškūs okupaciniai objektai. Tuo metu Lietuvoje buvo apie 30 tūkst. Tarybų Sąjungos kariškių, kurie, turėdami visą reikalingą ginkluotę, galėjo susidoroti su mumis taip, kaip 1956-aisiais buvo dorojamasi su vengrais ar 1968-aisiais su čekais.

Netgi pas mane, Krašto apsaugos departamente, buvo nemažai buvusių Tarybų Sąjungos karininkų, kurie dalyvavo 1968-ųjų TSRS vykdytoje agresijoje prieš besiveržiančią į laisvę Čekiją. Jie man pasakojo, kaip tai atrodė ir ką sovietai darė Čekijoje.

Todėl buvo aišku, kad istorija kartosis čia – į gatves bus įvedinėjami kariškiai, bus perimta pagrindinių valstybės institucijų kontrolė, bus suiminėjami lyderiai. Kadangi tuo metu mūsų žvalgyba jau neblogai veikė ir mes gaudavome daugybę duomenų, taip pat iš TSRS KGB komiteto, kur paaiškėjo, kad yra pakankamai mus palaikančių asmenų, kurie mums tiesiu tekstu perduoda informaciją, kokie proskripciniai sąrašai sudaryti, kokie asmenys bus suiminėjami.

Ta grėsmė buvo tiesioginė fizinė grėsmė mūsų paskelbtai nepriklausomybei, jaunai valstybei ir konkrečioms asmenims.

D. G.: Kokius pagrindinius uždavinius buvote išsikėlę burdami Aukščiausiosios Tarybos rūmus saugojusių savanorių būrius? Kiek jų buvo ir kaip jie buvo formuojami?

A. B.: Rūmai buvo tik simbolis – jų gynyba nevaikino jokios savarakiškos reikšmės. Gynėsi valstybę. Parlamentas ir jo gynyba turėjo tik tą prasmę, kad viso pasaulio žmonėms parlamentas yra demokratijos simbolis. Žmonės, susirinkę ginti parlamentą, gina ne pastatą, o principą patiems rinktis valdžią ir patiems tvarkytis.

Štai šitas principas buvo visiems suvokiamas ir suprantamas per simbolį, kurį pasirinkome gynybai.

Lygiai veikė ir kiti simboliai. Tarkime, tuometiniai Spaudos rūmai, kurių gynybą taip pat organizavome. Jie buvo svarbūs ne kaip pastatas ar spaustuvė – jie buvo

svarbūs kaip galimybė paaiškinti mus remiantiems žmonėms Rytuose ir Vakaruose, kad giname laisvą spaudą.

Televizijos bokšto gynyba taip pat buvo ne objekto ir netgi ne televizijos gynyba. Tai buvo informacinio-psichologinio karo operacija, kai mes pasauliui rodėme, kad giname savo teisę į nepriklausomą informaciją.

Tuo metu simboliai vaidino išskirtinai svarbų vaidmenį. Tai buvo universali kalba, kurią galėjo suprasti ir jakutas, ir Maskvos ar Piterio gyventojas, ir Londone, Vašingtone ar Paryžiuje mus palaikantys žmonės ir politikai.

Labai svarbu suprasti, kad tuo metu Europoje ir JAV gyvavo Michailo Gorbačiovo kultas.

Prasidėjęs atšilimas dėl Šaltojo karo, kai Europos ir JAV gyventojai drebo nuo minties, jog TSRS panaudos atominį ginklą ir visi bus įvelti į karą, vertė ir į M. Gorbačiovą žiūrėti kaip į labai palankų asmenį. Į mus buvo žiūrima kaip į tuos, kurie ardo M. Gorbačiovo geras užmačias. Mums tiesiai buvo sakoma – jūs neskubėkite. Mums buvo siūloma pasirinkti finliandizacijos variantą, kai mes ir toliau glausimės prie Rusijos ir būsime jos įtakos sferoje.

Mano tuometinių kelionių pas skandinavus metu buvo be užuolankų teigiama – jūs ruošiatės susprogdinti didelę parako statinę, mes negalime leisti to padaryti. O aš jiems sakdavau, kad tai jūs nesuvokiate, jog šita statinė sprogs bet koku atveju ir be mūsų, o tai, ką mes darome, yra demontažo operacija, mes prisiimame riziką, kad jūs ir toliau galėtumėte griaužti savo rieby kaulą.

Mes gynėme valstybę ir tam tikrus mūsų valstybingumo principus. Politikai Vakaruose daugeliu atvejų mūsų atžvilgiu buvo skeptiški ir

šalti. Todėl mums į mūsų gynybos operaciją reikėjo įtraukti dideles mases žmonių, kad, žiūrėdami į lietuvius, Vakarų politikai suvoktų, jog jie turi jungtis į šią operaciją, jei nenori prarasti savo pačių žmonių palaikymo. Tuo metu į mūsų palaikymą įsijungė milžiniški skaičiai žmonių: lietuvius palaikė šimtatūkstantinės demonstracijos Maskvoje ir Piteryje, analogiškos demonstracijos vyko Vakarų pasaulyje, JAV. Ir tik dėl šito žmonių, kurie matė mūsų naudojamų simbolių gynybą, aktyvumo atėjo Vakarų politikų palaikymas. Bet ne iš karto.

D. G.: Ar buvo pasitelkiama įvairių sričių specialistų pagalba? Jei taip, kokie labiausiai pasitarnavo tomis dienomis?

A. B.: Žurnalistai. Pagrindinė gynyba vyko informaciniame fronte. Vyko konfliktas, kuriame ir Tarybų Sąjungos pusė, ir mes iš esmės naudojome tas pačias psichologinio ir informacinio karo technikas.

Kas atsimena 1990-ųjų metų įvykius, atsimins, kad Lietuvą užplūdo užsienio žurnalistai. Tačiau ir mūsų valstybės, ir TSRS sienos dar buvo puikiai kontroliuojamos KGB. Kitaip šnekant, žurnalistai, kurie buvo įsileisti, atvykdami buvo labai rimtai sortiruojami, ką turės parodyti. Tarybų Sąjungos pusė tikėjosi, kad į Lietuvą atvykę žurnalistai parodys jiems palankų vaizdelį: Tarybų Sąjungos pusė norėjo sukurstyti konfliktą tarp Lietuvoje gyvenančių rusakalbių ir mūsų.

Jiems reikėjo sukurti ir karo priežastį – priežastį, kurią panaudoję jie galėtų gauti Vakarų palaikymą sakydami, kad dorojasi su nacionalistais, kurie organizuoja kraujo praliejimą. Todėl mūsų uždavinys buvo kaip tik to neleisti. Panaudojome labai daug savo turimų pajėgų, kad galėtume sukontroliuoti įvairius bandymus išprovokuoti konfliktus

tarp rusakalbių ir mūsų.

Mūsų žmonės vyko į karines gamyklas, kuriose dirbo daug rusakalbių asmenų, susitikinėjome su rusakalbių lyderiais, netgi sausio 12 d., žinodamas, kad pagal TSRS šito konflikto organizatorių scenarijų rusiškai kalbančių asmenų didžiulė kolona turėjo ateiti prie Televizijos bokšto ir jį užimti demonstruodami, kad jie nepalaiko tos informacijos, kuri skleidžiama Lietuvoje, vedžiau derybas su rusakalbių lyderiais ir mums pavyko užblokuoti tokios kolonos sudarymą apskritai.

Mums pavyko nušauti du zuikius: viena, nebuvo paties konflikto, antra, karinės jėgos panaudojimas, kuri vykdė TSRS, tapo absurdišku ir neturinčiu jokio pagrindo. Jei jiems būtų pavykę sukelti bent jau parodomąsias muštynes ir kraujo praliejimą tarp rusakalbių ir lietuvių ir tuomet įvesti karines pajėgas, visa tai būtų tapę demonstratyviu pretekstu panaudoti karinę jėgą. Kadangi to nebuvo, Maskvai neliko nieko, kaip net ir neturint reikiamo pagrindo įvedinėti kovines mašinas ir karines pajėgas į Vilnių ir kitus Lietuvos miestus. Tas baigėsi tuo, kad visi jų pačių pasikviesti žurnalistai fiksavo, jog neturėdami jokio pagrindo TSRS kariuomenės atstovai ir TSRS vadovybė pradėjo karinę agresiją Lietuvoje prieš nepriklausomybę paskelbusius žmones.

D. G.: Kaip buvo komunikuojama su Vakarų pasauliu ir Rusijos demokratinėmis jėgomis tomis dienomis ir kokią reikšmę turėjo okupanto atgrasymo faktorius?

A. B.: Milžiniška įvairių buvusios TSRS teritorijoje gyvenančių tautų pagalba ir jose vykstantis atgimimo procesas turėjo didesnę svarbą nei gana ribota ir labai nuosaiiki Vakarų valstybių pagalba, kuri iš esmės

prasidėjo 1991 m. rugpjūtį sužlugus pučui Maskvoje.

Iki to laiko naudojome senais įdirbiais – nuo 1987–1988 metų jau turėjome Lietuvoje veikiančių organizacijų labai glaudžius ryšius su Rusijoje veikiančiomis organizacijomis. Mano kelias į politiką prasidėjo nuo to, kad 1988 m. įsteigėme Tremtinių ir politinių kalinųjų sąjungą, kuri vienijo daugybę žmonių – tuo metu savo sąrašuose turėjome daugiau nei 200 tūkst. žmonių. Ši organizacija turėjo savo ryšius ir analogus Rusijos, Ukrainos ir kitose valstybėse. Kaip tik per šituos ryšius turėjome galimybę bet kada paprašyti pagalbos iš kolegų TSRS.

Sąjūdyje buvome įsteigę Lektorijų mokyklą, kurioje ruošėme kalbėtojus, vykusius į įvairius Lietuvos rajonus aiškinti Sąjūdžio idėjų. Ši Sąjūdžio lektorių mokykla buvo svarbi dėl to, kad tiesioginis išėjimas į eterį mums vis dar buvo ribotas, tačiau 1989-aisiais, daugmaž pramušus informacinę blokadą Lietuvoje, Sąjūdžio lektorių mokykla pradėjo veikti kaip tam tikras tarptautinio mokymo centras: kvietė žmones iš visos TSRS atvykti pas mus ir per mūsų šią organizaciją prisisuko, galima sakyti, visi rimtesni TSRS opoziciniai lyderiai.

Kai po rugpjūčio pučo buvo formuojama nauja vadovybė, nuėjęs į bet kurią ministeriją Rusijoje spausdavau rankas ne naujiems pažįstamiems, o žmonėms, kurie buvo atėję iš įvairių pasipriešinio judėjimų. Tai buvo galimybių langas, kurį stengėmės maksimaliai išnaudoti. Ir išnaudojome pasirašydami sutartis dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos teritorijos.

D. G.: Kaip prie parlamento gynybos ir tvarkos palaikymo prisidėjo Lietuvos Respublikos piliečiai ir kiti asmenys?

A. B.: Krašto apsaugos departamentas, kuris tuo metu buvo pagrindinis laikinosios vadovybės instrumentas organizuojant gynybą, galėjo teikti ir telkti tik proceso organizatorius. Pagrindinė jėga, kuri gynė Lietuvą, buvo Lietuvos žmonės.

Neseniai, kalbėdamas su žmonėmis apie tai, kas vyko prie Televizijos bokšto, išgirdau pastebėjimą, kad tik dabar, paaiškėjus tam tikriems faktams, jie suprato, kas buvo tie, kurie prie bokšto nurodė, kur atsistoti, kurie formavo gynybinį žiedą, kad TSRS pajėgos negalėtų priartėti tiesiogiai, o turėtų prakirsti kelią per stovinčią žmonių minią.

Mes turėjome aukų, tačiau ta tankų kanonada, kuri girdėjosi visur pasaulyje, padarė kur kas svarbesnį darbą, nei būtų padariusi bet kokia gynyba ginklu. Pasaulis į tai reagavo kaip į labai didelę agresiją prieš nepriklausomybę paskelbusią tautą. Geriausias įrodymas, kiek buvome efektyvūs, yra tas, kad tą pačią dieną JAV pradėjo savo ataką prieš Iraką Persų įlankoje, o mes su savo informaciniais pranešimais iš Vilniaus daugeliu atvejų perdengdavome JAV karinę operaciją, kuri turėjo labai stiprų informacinį palaikymą.

D. G.: Iš kokių šaltinių ar asmenų gaudavote informaciją, kad prieš susirinkusius žmones bus panaudota jėga, ir kokius ryšinius turėjote?

A. B.: Pagrindiniai šaltiniai buvo keturi. Vienas – įvairūs KGB padaliniai Lietuvoje. Kadangi ten dirbo daug lietuvių (netgi KGB vadovas Lietuvoje buvo lietuvis – generolas Romualdas Marcinkus) – turėjome galimybę, pasinaudodami tų žmonių patriotišku požiūriu ir nusivylimu TSRS vadovybe, gauti informaciją čia.

Antrasis šaltinis – Lietuvoje dislokuoti TSRS kariškiai. Daugeliu atvejų jie puikiai suprato, kas vyksta, jie nepalaikė TSRS vadovybės ir visiškai nenorėjo būti panaudoti kaip represinis aparatas. Jie man tiesiai sakydavo: mes buvome ruošti ginti savo žmones, o ne juos pulti. Todėl ypač iš desanto pajėgų – o Lietuva buvo laikoma desanto respublika, nes čia stovėjo pagrindinės desantininkų pajėgos – mes gaudavome pilną informaciją. Mūsų santykiai buvo tokie, kad Lietuvoje dislokuotos desanto pajėgos nė karto nebuvo čia panaudotos – TSRS vadovybei teko savo kariškius importuoti iš Pskovo, Vitebsko, nes vietiniai nesutiko dalyvauti puolime.

Trečiasis labai svarbus šaltinis – mūsų informatoriai iš Maskvos. Kadangi Lietuva buvo turėjusi nemažai deputatų TSRS Aukščiausiojoje Taryboje, įvairiuose TSRS ešelonuose turėjome pažįstamus žmones, su kuriais buvo galima dirbti. Iš ten gaudavome tiesioginę informaciją, kad būsime atakuojami.

Ketvirtasis šaltinis – tuo metu jau turėjome tam tikrus ryšius su žvalgybos tarnybomis Vakaruose. Dėl to, kad mus atakuos, nebuvo nė menkiausių abejonių.

D. G.: Kokie buvo numatyti scenarijai galimo Aukščiausiosios Tarybos rūmų šturmo atveju?

A. B.: Mūsų scenarijai šturmo atveju buvo reaktyvūs, kai tuo metu kovojant su agresoriumi mūsų scenarijus buvo aktyvusis. Tai mes, Lietuva, atakavome Tarybų Sąjungą, ardydami jų nusistatytą tvarką ir jų komunistinę valdžią, duodami pavyzdį visoms TSRS sudėtyje esančioms respublikoms ir įvairiems opoziciniamis judėjimams, kokiais kampais reikia atakuoti komunistus.

Bet, kalbant apie parlamentą gynybą, suvokėme, kad čia

svarbiausias komponentas yra pademonstruoti, jog esame puolami. Pagal informaciją, kurią turėjome, buvo suplanuota, kad prie parlamento bus atvesta didžiulė minia rusiškai kalbančių asmenų, į kurių tarpą bus įmaišyti perrengti TSRS kariškiai, specialiujų pajėgų kariškiai, bus sukurtos specialios šturmo grupės, kurios atakuos parlamentą. Jų tikslas – parodyti, kad jie išvairko čia susirinkusius buržuazinius nacionalistus.

Iš savo pusės mes kaip tik negalėjome leisti tokio scenarijaus. Todėl mums teko pasitelkti labai daug žmonių. Kadangi Aukščiausiosios Tarybos pastatas buvo visiškai nepritaikytas gynybai, o mums teko ginti kiekvieną langą, kiekvieną praėjimą visiškai civiliniame pastate, Krašto apsaugos departamentas turėjo 400 savo paruoštų žmonių. Jie buvo įvesti.

Antra, turėjome sukūrę Pasienio apsaugos tarnybą – ją sudarė daugiau kaip 2 tūkst. žmonių. Mes apnuoginome sieną, nuėmėme 1000 žmonių, įvedėme juos.

Trečia, tuo metu turėjome dvi Krašto apsaugos departamento mokyklas – puskarininkių ir karininkių kursus. Jų kursantai buvo mesti čia.

Pasitelkėme ir tokias organizacijas kaip Lietuvos afganų judėjimas, mūsų tremtinių organizaciją. Į pagalbą atėjo atgaivinta Šaulių organizacija. Aplinkui parlamentą formavome organizuotą gynybą – išorės gynybos žiedą. Parlamentas labai greitai buvo apsuptas gelžbetonine siena, kuri kompensavo šito pastato architektūros netinkamumą gynybinei veiklai.

Sukūrėme situaciją, kad priešininkas, atakuodamas parlamentą, prieš viso civilizuoto pasaulio televizijos kameras, kurios mums atstojo artileriją, būtų privalėjęs panaudoti rimtą jėgą.

Kitas scenarijus – jei jie būtų panaudoję grynai karinę jėgą, tai būtų

buvę kaip tik tai, ko mes ir laukėme. Jie būtų automatiškai pralaimėję demonstruodami, kad tai yra karinis perversmas, nieko bendro neturintis su vidiniais konfliktais Lietuvoje, į ką TSRS vadovybė visada apeliavo.

Galiu pasakyti daugiau – parlamento mes būtume neatidavę ir pasaulis būtų gavęs labai gražius kadrus, kuomet TSRS karinėms pajėgoms atakuojant parlamentą dega. Ruošėmės bet kuriam iš TSRS veiksmų ir žinojome, ką padarysime.

D. G.: O ar parlamento gynėjai panaudojo bent vieną šaunamąjį ginklą?

A. B.: Nebuvo net nė vieno atsitiktinio šūvio. Labiausiai didžiuojuosi, kad per mano vadovavimo laikotarpį sunkaus konflikto sąlygomis apskritai joks šūvis nebuvo iššautas. Mes laimėjome labai steriliomis priemonėmis: organizuotumu, susitelkimu, teisingu informacinių srautų valdymu.

D. G.: Kodėl, Jūsų manymu, Sausio 13-osios byla teisme buvo pradėta nagrinėti tik 2016 m. pradžioje ir kodėl ji negalėjo būti iškelta anksčiau?

A. B.: Žinoma, ji galėjo būti iškelta anksčiau – mes tą pradėjome daryti dar 2002-aisiais. Tačiau tuo metu visi šių veiksmų prieš Lietuvą dalyviai buvo gyvi, buvo įvairiausiose pozicijose. Kol Tarybų Sąjungos kariuomenė buvo neišvesta, mums buvę nenaudinga aštrinti konfliktą ir apsunkinti TSRS, vėliau – Rusijos kariuomenės išvedimą iš Lietuvos.

Po to šitas klausimas turėtų būti adresuotas tiems, kurie buvo valdžioje. Pradėti tokią bylą tikrai reikėjo. Bet tuometiniai Lietuvos vadovai tikėjosi geresnių santykių

su Rusija, Rusija vis dar buvo viena pagrindinių prekybos partnerių. Matyt, todėl buvo laikomasi nenoro eskaluoti situaciją ir tik 2016 m. labai demonstratyviai užėmus poziciją Rusijos atžvilgiu kaip teroristinės valstybės, apie ką kalbėjo prezidentė Dalia Grybauskaitė, buvo padėtas ir šitas štrichas.

D. G.: Kas Jums asmeniškai labiausiai įsirėžė atmintyje ir ko gailitės nepadaręs tuomet sausio dienomis?

A. B.: Pats didžiausias įspūdis – žmonių susitelkimas ir pasiryžimas ginti savo valstybę. Puikiai prisimenu 1990-uosius, kai skelbėme nepriklausomybę. Neturėjome didžiosios daugumos palaikančiųjų nepriklausomybės skelbimą – žmonės per tuos okupacijos metus gyveno įvairiai. Ir daugelis į mūsų tikslą žiūrėjo skeptiškai, kai kurie – ir priešiška. Tačiau tie keli mėnesiai laisvės oro padarė stebuklą – Tarybų Sąjungai pradėjus agresiją prieš mus žmonės jau buvo labai aiškiai apsisprendę.

Čia, parlamente, Vilniuje, sutelkėme labai daug organizuotos jėgos – iš anksto apsisprendusių žmonių. Tačiau gynėsi ne Vilnius – gynėsi visa Lietuva. Ir kai važinėdamas po Lietuvą rasdavau tokį patį sutelktumą ir kituose miestuose, miesteliuose, kai rasdavome vietinius savivaldos organus pasiruošusius gintis, mano širdį užliedavo didžiulis dėkingumas – visi šie žmonės suprato, kuo jie rizikuoja, tačiau poziciją laikė.

Ką galėčiau laikyti nepadarytu darbu? Tuo metu nepakankamai dėmesio skyrėme savo ryšiams su kitomis TSRS pavergtomis tautomis. Mes tą darėme, tačiau efektas būtų buvęs didesnis, jei mūsų kontaktai būtų buvę dar geresni – mums nepavyko išsprogdinti, ką tuo metu buvome suplanavę, pasipriešinimo

Užkaukazėje, nepavyko išprovokuoti rimtesnių pasipriešinimų komunistų valdžiai stambiuosiuose TSRS centruose – gavome tik žmonių palaišymą per demonstracijas. Lietuva buvo ledlaužis, ardantis TSRS kaip valstybinę instituciją, bet jei tą tektų daryti dabar, žinoma, norėčiau, kad prieš užnugaryje sproginėtų.

D. G.: Ką Jums reiškia Sausio 13-oji?

A. B.: Tai – tikroji pergalės diena. Sausio 13-oji vienu atmintyje – ar verkšlenančių politikų, ar juos palaikančiųjų – tai diena, kai mus mindė tankais.

Man ir tiems žmonėms, su kuriais kartu veikėme, tai diena, kai neišsigandome tankų, diena, kai sutelkėme žmones ir atlaikėme didžiulį psichologinį bei karinį spaudimą. Tai diena, kai mūsų pasirinkta strategija kovoti tuose baruose, kur mes esame stipresni – psichologinio karo, tarptautinių ryšių, informacinio karo, kontaktų su įvairiomis organizacijomis srityse – reiškė, kad paleidome TSRS griuvimo procesą. Po Sausio 13-osios milžiniškas skaičius kariškių, specialiųjų tarnybų, komunistų partijos žmonių mums į Lietuvą siuntė laiškus su atsiprašymais už M. Gorbačiovo vadovybės veikimą, siuntė savo apdovanojimus sakydami, kad atsisako jų, nes tarybinė vadovybė suteršė tarybinių kariškių garbę.

Todėl šiandien, kai girdžiu veikiančių politikų agresyvią retoriką žmonių, kurie mums padėjo sunkiu momentu, atžvilgiu, manau, jie užėmė neteisingą poziciją. Reikia matyti milžinišką skirtumą tarp Kremliaus ir Rusijos. Reikia suvokti, kad Rusija – tai daugiau nei 90 tautų. Kiekviena jų nori laisvės ir kiekviena iš jų žvelgia į mus kaip į galimybę būti nepriklausomiems.

Adventinis vakaras Seinuose

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

DALIA
ASTRAUSKIENĖ

Kiekvienų metų gruodžio viduryje kviesdavome visus į Adventinį vakarą Seinų „Lietuvių namų“ koncertų salėje. Ji visada būdavo pilna žiūrovų. Pernai daugiausia laiko praleidome bendraudami neįprastai, per ekranus, tad ir mūsų dovana praėjusių metų pabaigai – vaizdo įrašas, kurį galima žiūrėti internete, Seinų „Lietuvių namų“ YouTube kanale (LN Seinai). Filmo premjera įvyko prieš pačias šv. Kalėdas, 2020 m. gruodžio 23 d.

Norėčiau padėkoti visai darbo grupei, dalyviams bei visiems, buvusiems kartu pastaraisiais metais. Tegul Naujieji 2021-ieji būna palankūs gyviems koncertams ir susitikimams.

Renginį rėmė Lenkijos Respublikos vidaus reikalų ir administracijos ministerija.

Ingos Astrauskaitės nuotr.

Ingos Astrauskaitės nuotr.

Ingos Astrauskaitės nuotr.

Ingos Astrauskaitės nuotr.

Žvilgsnis į vandenį profesionalių menininkų akimis

KOTRYNA URBONĖ

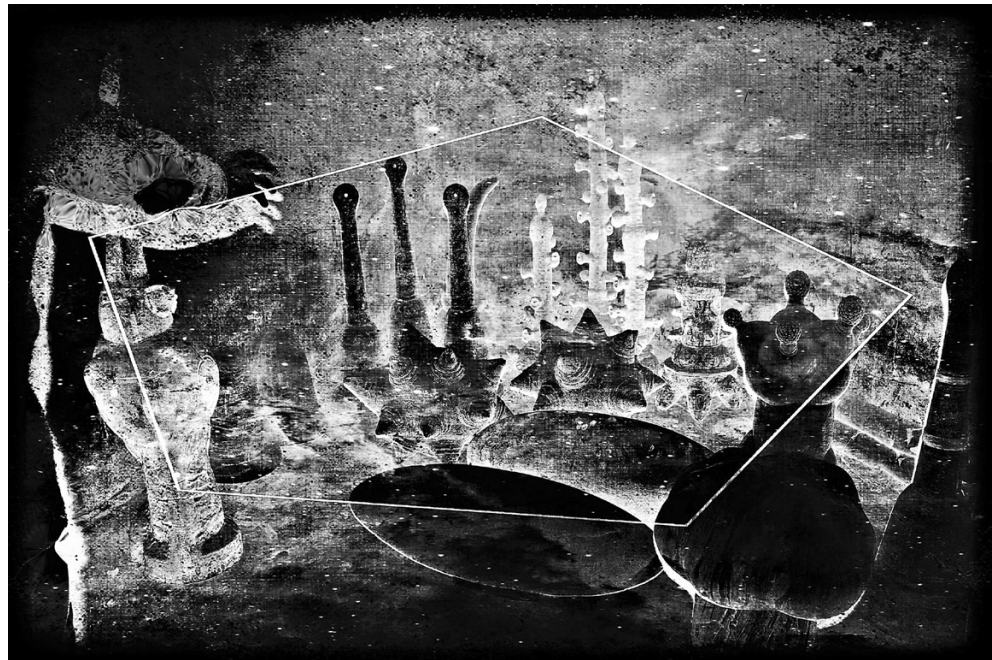
Ar žinote, kad Trakai garsėja ne tik kibiniais, irkluotojų pasiekimais ir neblėstančia Vytauto Didžiojo galia? 2020-ieji istorinėje Trakų salos pilyje baigėsi neįprastai. Ši Lietuvos kultūros sostinė simbolinę gintarinę medelį perdavė Neringai. O turtingą ir įvairialypę ekspoziciją istorinėje pilyje surengė profesionalūs dailininkai, gyvenantys ir kuriantys Trakų krašte. Daugelis jų žinomi už Lietuvos ribų, o trakiškiai net neįtaria, kad tokie kūrėjai „slapstosi“ tarp miškų ir ežerų jų rajone. Tad laikas susipažinti.

NEPASOTINSI VIEN DUONA IR ŽAIDIMAIS. TAPATYBĖS PAIEŠKOS

„Trakuose glūdi nacionalinės sąmonės pagrindai, Lietuvos šaknys, išauginusios ir paskleidusios nacionalinę sąmonę iki Baltarusijos ir Ukrainos. Šiandien Trakai žinomi kaip istorinė sostinė, vandens sporto ir turizmo traukos vietovė. Trakų vaizdinyje išskyla ir senoji Lietuvos istorija, mitologija, Vytautas Didysis, pilis, muziejai, karaimai, kibinai, ežerai.

Trakai įvaizdyje labiau sutapatinama su mėgėjų bei amatininkų kūryba, saviveiklos bei saviraiškos kalve ir mažiausiai suvokiami kaip profesionalios, aukštos pridėtinės kultūrinės vertės kūrimo vietovė. Trakams trūksta aiškaus kultūros turinio formuotojo veido“, – sakė kultūrinės iniciatyvos sumanytoja, Trakų kultūros sostinės 2020 ambasadorė, žurnalistė, fotomenininkė Lilija Valatkienė.

Anot L. Valatkienės, Trakuose puikiai išnaudojama fizinė erdvė, tačiau

Lilija Valatkienė. Fotorefleksija „Dugno žvalgyboje“

šio krašto metafizinė erdvė mažai at-rasta, tad mažai kam ir žinoma. To-dėl šios kūrybinės iniciatyvos tikslas padaryti projektą tęstiniu menų fes-tivaliu – gražinti Lietuvai Trakų pa-slaptį ne per romantiškąjį Maironį. Tapatybės formavimo kelyje reikia suteikti vertę kiekvienam žmogui, tik tuomet jis bus laimingas.

Lietuvos visuomeninio gyvenimo tyrinėtojai kalba apie mus ištikusią tapatybės krizę, pasireiškiančią nu-sivylimu savo šalimi, nepasitikėji-mu ar net savęs niekinimu, dideliais emigracijos mastais. Ši krizė skatina naujas tapatybės paieškas gilesniuose Lietuvos praeities kloduose.

ŽINOMI, BET NEPAŽINTI

- Kalbama, kad sunku pritraukti profesionalų menų bei jų kuriančių

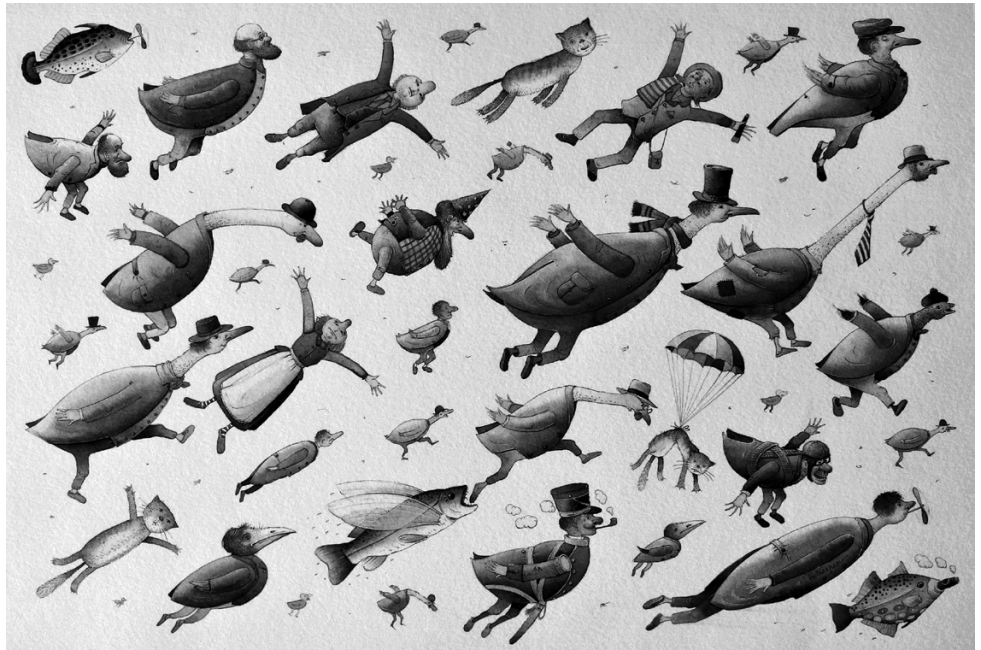
menininkus į regionus. Trūksta eks-pozicinių erdvių, galerijų, pagar-baus požiūrio į profesionalą, todėl lengviau prikalbinami vietiniai amatininkai, mėgėjai ar populiarios muzikos atlikėjai.

Dėl jūsų išvardintų priežasčių profesionaliam kūrėjui nėra lengva visoje Lietuvoje. Nuo to skursta ne tik regionų kultūrinė erdvė, bet ir gyventojų kultūros pažinimas bei suvokimas plačiaja prasme. Būtent profesionalus menas yra tautos kultūrinių potencijų pagrindas. Re-gionuose gyvenančių žmonių ribota prieiga prie šiuolaikinių Lietuvos menų sąlygoja skurdesnį kultūrinį gyvenimą, išprusimą bei neišplėtotą profesionalių menų paklausą. Kenčia tautinės tapatybės ugdymas ir sti-prinimas. Šiame procese nuskursta

ir patys kultūros kūrėjai, regionuose teturėdami susiaurintą raiškos lauką ir ribotą kultūros vartotojų ratą. Daug praktiškiau būtų ne pritraukti iš didžiųjų miestų profesionalius menininkus į rajonus, o atrasti ir išryškinti tuos, kurie gyvena, kuria regionuose, ir juos įtraukti į savo regiono kultūrinį lauką. Trakų rajone glūdi nemenkas profesionalių menininkų potencialas.

- Kad juos atrastume, pirmiau reikia pažinti.

Mes patys prieš dešimtmetį nuolat apsigyvenę sodyboje pradėjome ieškoti ir burti menininkus. Vieni per kitus pokalbiuose, pleneruose, parodose sužinojome, kad tarp Trakų rajono ežerų, miškų ir pievų gimę ir augę, išėję mokslus universitetuose ir akademijose, kas vasarą grįžtantys į tėviškes, paveldėję tėvų namus, pasistatę savo sodybas ir nuolat įsikūrę toliau nuo miesto šurmulio, tyliai sau gyvena ir kuria ne vienas Lietuvoje ir pasaulio mastu pasižymėjęs

Kęstutis Kasparavičius. „Antys ir kengūra“

profesionalus menininkas. Jų kūryba žinoma ir pažįstama ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje, jų menas demonstruojamas pasaulinėse parodose, už pasiekimus pelnę garbingus apdovanojimus. Tačiau šių menininkų kūryba mažai atrasta ir matoma Trakų rajono gyventojų, o dažniausiai išvis nesutapatinama su Trakais.

INSPIRACIJŲ SEMIASI IŠ VANDENS

Pirmojo kultūrinės misijos etapo žymuo – mistiškas vanduo ir su juo susijusios paslaptys. Taigi meno mėgėjai į vandenį kviečiami pažvelgti dailininkų akimis.

„Gimiau Dusmenų kaime, Trakų rajone. Užaugau Onušio miestelyje, miškų ir ežerų apsuptyje. Gimtinė vis traukia sugrįžti. Esu gamtos vaikas, įdėmiai stebiu ją ir neatsistebiu. Kadangi gamta yra tobulčiausia kūrėja,

tai godžiai tyrinėdamas imu viską iš jos. Bėlieka tik interpretuoti. Kūryboje stengiuosi sukurti kuo labiau apibendrintą, monumentalų objektą. Norisi, kad forma kažką reikštų, primintų ir perteiktų konkretų vaizdinį, truputį mistišką, simbolizuojantį mūsų egzistavimą laike ir erdvėje“, – sakė projekte dalyvaujantis garsus skulptorius Juozas Lebednykas.

Fotomenininkė L. Valatkienė savo fotografijose reflektavo skulptoriaus sukurtą povandeninio pasaulio viziją. „Kartais reikia labai nedaug... Tik kelių užuominų. Mūsų kūrybiniam duetui, man – fotografai ir skulptoriui Juozui Lebednykui, laisva erdvė yra vanduo. Ir šias fotografijas inspiravo vanduo. Vanduo, kuris teka iš niekur į nieką, kuris neša dieną į naktį, mūsų gyvastį, džiaugsmus ir sielvartą. Kaip vakar, kaip šiandien, kaip ryt, laisvai, be įtampos. Taip bus visados, net ir tada, kai nebebus mūsų.

Šiame projekte mudu – lyg kokie burtininkai, jungdami objektus sukūrėme semantines prasmes. Padėsime atskleisti tai, ko visi ieško šimtmečiais, nes būdami kūrėjais ežero dugnu vaikštome lyg po savo kiemą. Atveriamė laisvą erdvę jūsų vaizduotei ir fantazijoms“, –

Lilija Valatkienė. „Žvejo sapnas“

Arvydas Bagdonas. „Varliažmogis“

pasakojo L. Valatkienė apie išgyventus įspūdžius.

„Nustebau – kaip įdomu kurti dviese. Kokie tapybiški darbai gimė sujungus du skirtingus žanrus – skulptūrą ir fotografiją! Panerkite į mūsų laisvą erdvę ir išlaisvinkite savo vaizduotę“, – ragino skulptorius J. Lebednykas.

Trakų rajone įsikūręs tapytojas Svajūnas Armonas teigė, kad vanduo jam – dangaus atspindys, pilnas gyvybės, fantazijos, nuotaikų ir įkvėpimo šaltinis. Vandens gėlės, undinės ir visa, kas susiję su vandeniu, tapytojo kūryboje užima labai daug vietos.

„Man teko didelė garbė padaryti Švenčiausiosios Mergelės Dievo Motinos ikonos kopiją. Anot legendos, ikona buvo dovana Vytautui Didžiajam krikšto proga. Mano kopiją galima pamatyti Senųjų Trakų Viešpaties Apreiškimo vienuolyne. Kita kopija – Užutrakio dvare – ekspozicijų salėje“, – bekalbant išaiškėjo tapytojo kūrybinės sąsajos. Jis pridūrė, kad Trakai, Senieji Trakai – Vytauto Didžiojo gimtinė, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didybė, jos istorijos ir legendų aura jaudina

ir audrina jo sielą, žadina kūrybinę vaizduotę.

Kultūrologas, Globalios Lietuvos apdovanojimą pelnęs Vytautas Jonas Juška, penkis dešimtmečius išgyvenęs išeivijoje, sako, kad visą tą laiką jautėsis it žmogus be savųjų namų. „Trakų pilis kerėjo, švietė man ir traukė link savęs. Senoji sostinė buvo kaip grįžimo tėvynėn švyturys. Jau dešimtmetis, kai Trakų apylinkės gaubia, tapo išsvajotais savais namais. Čia siela ir protas, kūnas ir kasdienybė susilieja vienumon, čia gamtos ramybėje atsiskleidžia minčių visata, žodžiais ir raštu iškeliaudama per Lietuvą ir per lietuviškąjį pasaulį. Senojoje sostinėje tapau savu, ji mano užuovėja ir kūrybos dirbtuvė“, – prisipažino V. J. Juška, šiemet gavęs ir garbingą įpareigojimą nešti šviesą kaip Trakų – Lietuvos kultūros sostinės 2020 ambasadorius.

Nacionalinės premijos laureatas, pasaulinį pripažinimą pelnęs grafikas, knygų vaikams iliustruotojas Kęstutis Kasparavičius gimė Vladislavos kaime, netoli Aukštadvario. „Tiksliau – buvusiam Vladislavos

dvare. Prieš pat ateinant sovietams dvaro savininkas kunigaikštis Vladislavas Odyniec (Władysław Odyniec) su šeima buvo priverstas bėgti į Lenkiją. O dvaras stovėjo apleistas iki pat 1953 metų, kai ten buvo įsteigta Vladislavos pradinė mokykla, kurioje ilgus metus dirbo mokytojais mano tėtis ir mama. Tam pačiam dvaro pastate mes su šeima ir gyvenome. Tai buvo išties graži vieta ant Sienio ežero kranto su šalia esančiu dideliu senu parku. Dabar aš manau, kad visos mano vėliau parašytos istorijos ir nupieštos iliustracijos prasidėjo toje ypatingoje vietoje“, – sakė K. Kasparavičius.

„Trakai man pirmiausia svarbūs dėl gyvenimo prisiminimų ir išgyvenimų. O nuostabi gamta, ežerai, paslaptinga pilis visada vienaip ar kitaip įkvėpdavo mane kūrybiniame kelyje. Ne veltui nuo šios vasaros oficialiai tapau trakietis. Išmaišęs pasaulį supratau, kur norėčiau įleisti šaknis. Nuo 2019-ųjų esu koncertų ciklo „Klasika Trakuose“ meno vadovas ir organizatorius“, – teigė smuikininkas Algirdas Šochas, vadinantis save meilės emigrantu.

Daugybės prestižinių konkursų laureatas A. Šochas augo ne Trakuose, o tuomet dar Trakų rajonui priklausiusiose Grigiškėse, tačiau šis miestas ir gamta vienaip ar kitaip jį lydėjo nuo pat mažens. „Trakai iš vaikystės kaip berniukui labiausiai įsiminė savo įdomiais bandelės formos autobusais „Autosan“, kuriais tikrai mėgdavau važiuoti kartu su mama, tuo metu dirbusia muzikos mokykloje. Itin gerai atsimenu, kaip nuo Trakų autobusų stoties pėdindavau iki muzikos mokyklos. Trakai man atrodė milžiniškas miestas, juk tokia ilga ta gatvė iki mokyklos. Jau vėliau, paauglystėje, kai turėjome nuosavą mašiną – Trakai ir, svarbiausia, Galvės ežeras tapo neatsiejama mano vasaros dienos dalimi. Po grojimo (turėjau būtinai pagroti 3–4 valandas) aš pagaliau galėjau plaukioti,

nardyti ir džiaugtis laisve. Taip pat Trakuose, koncertuodamas Užutrakio dvare, pirmą kartą gyvai išvydau ir susipažinau su nuostabia mergina, dabar jau tapusia mano žmona – Evelina. Kaip tik tą dieną mums besišnekučiuojant su Evelina mano mama paklausė: „Kas toji mergina?“ Aš atsakiau juokaudamas: „Mama, tai mano būsimoji žmona“. Tokiais jautriais ir mieliais prisiminimais dalijosi A. Šochas.

Tapytojas Arvydas Bagdonas, daugybei žmonių pažįstamas kaip Lietuvos vyriausiasis Senelis Kalėda, džiaugėsi ypatingais ryšiais su Trakais. Vanduo jį veikia magiškai, – banguodamas, sukdamas verpetus ar būdamas ramus, jis visada kupinas paslapčių ir stebuklų. Vanduo yra svarbus žmogui, tai gyvybės šaltinis. Jis užburia, įtraukia į meditaciją, atpalaiduoja, suteikia kūrybinės energijos tapyti.

„Jau daug metų Trakuose yra ir pagrindinė Lietuvos vyriausiojo Senelio Kalėdos rezidencija, į kurią pasikviečiu kolegų iš įvairių kraštų ir daug gražių snieguolių bei nykštukų. Myliu šį daugiatautį kraštą, todėl noriu, kad visi mano žiemos svečiai pajustų didingą Lietuvos dvasią, kuri mane įkvepia kūrybai. Šiame projekte eksponuoju savo tapybą ir

Svajūnas Armonas. Paveikslo „Žaidžiantys angelai“ fragmentas

skaitau karaimų legendas“, – sakė A. Bagdonas.

Pakalbinau tik kelis „Trakų misterijų“ dalyvius, bet noriu išvardinti visus profesionalius menininkus, parodos autorius, kurie aktyviai dalyvaudami iškelia, gyvina ir ryškina Trakų kultūros terpę, praplečia esamą įvaizdį ir sukuria tikresnį Trakų veidą. Tai pasaulinė šlovė pelnę grafikas, knygų iliustruotojas Kęstutis Kasparavičius, kultūrologas, Globalios Lietuvos apdovanojimo laureatas Vytautas Jonas Juška, lietuvių

kino režisierius, kino kūrėjas, poetas Romas Lileikis, skulptorius Juozas Lebednykas, fotomenininkė Lilija Valatkienė, stiklo dailininkė Ieva Paltanavičiūtė, tekstilininkė, grupės „Baltos kandys“ narė dr. Miglė Lebednykaitė, tapytojas Svajūnas Armonas, smuikininkas Algirdas Šochas, pianistas Rytas Lingė bei su Trakais glaudžiai susijęs tapytojas ir skaitovas Arvydas Bagdonas.

CEREMONIALO – RITUALO METAFOROS

- Pirmojo meno festivalio parodoje „Trakų misterijos“ turite ir kviestinę dailininkę. Tai garsi tekstilininkė, Lietuvos dailininkų sąjungos pirmininkė prof. Eglė Ganda Bogdanienė. Kaip ji susijusi su Trakais ir vandens tema?

Parodos metu Trakų salos pilies galerijoje įsitaisiusi E. G. Bogdanienės undinė saugo Galvės ežero lobį. Tekstilinkė nuodugnai studijavo undinių temą. Jos aptinkamos daugelio pasaulio tautų folklore. Undinės vardas kilęs iš žodžio *vanduo* (tarmiškai vanduo vadintas undeniu) arba yra perimtas iš tą pačią reikšmę turinčio lotynų žodžio *undine*.

Lietuvių legendose undinės

Skulptorius Juozas Lebednykas ir fotomenininkė Lilija Valatkienė: „Kūrybos simbiozė ragina tyrinėti vandens pasaulį“

dažnai būdavo vaizduojamos nuogos, kartais su baltais drabužiais, ilgais plaukais, su karūnomis ar gėlių vainikais. Vargas tam, kuris paklausydavo klastingų undinių vilionių. Iš pradžių jos būdavo labai meilios, myluodavo paviliotus vyrus, kol šie sutikdavo nusileisti į vandenų dugną, o ten savo glėbyje undinės juos pasmaugdavo. Todėl niekam iki šiol nepavyko ištraukti brangenybių skrynios iš Galvės ežero dugno.

E. G. Bogdaniėnės kūryba paremta nuolatinio tobulėjimu. Jai nėra paviršutiniškų temų. Kai imasi kurti, tai iš peties ir iš širdies. Pasakojimai, legendos – garsios tekstilininkės ar kliukas. Prieš kurdamą ji turi nuodugnai ištirti mitologinį kontekstą.

„Mūsų kūrybiniam projekte Eglė yra kviestinė menininkė. Jos sukurtoje instaliacijoje „Saldžių sapnų, Judita“ amžinasis biblinis siužetas ypač subtiliai interpretuotas postmodernistine maniera. Šviesaus veltinio pagalvėlės išpuoštos siuvinėtais keturių metų laikų elementais ir ant kiekvienos padėta po vieną vyro galvą. Gražu ir kiek neįauku pasidaro, kai žinai, ką reiškia siužetas, kuriame figūruoja Judita ir vyro galva. Postmodernistinio meno ironiškumas šiam siužetui suteikia papildomų kraupaus žaismingumo atspalvių“, – sakė kūrybinės iniciatyvos autorė, žurnalistė, fotomenininkė L. Valatkienė.

Visos legendos, susijusios su galvomis ir jų aukojimu, nėra linksmi pasakojimai. Smalsūs meno mėgėjai Trakų salos pilies parodoje „Trakų misterijos“ biblinio siužeto galvas lygina su Galvės ežero galvomis ir kraupia legenda. Meilė ir mirtis – dvi temos, labiausiai jaudinančios žmoniją.

Trakų salos pilyje atidarytą profesionalaus meno kūrėjų parodą „Trakų misterijos“ lydėjo kino vakarų, diskusijų, muzikos ir legendų ciklas „Mūsų dovanos Trakų karūnai“.

*Vytauto Juškos ir
Lilijos Valatkienės nuotraukos*

Žiurkė jaučiui ant pečių

JURGITA STANKAUSKAITĖ

Metai iš metų mums kalbėjo ir mes patys kalbėjome apie žmonijos skubėjimą, tačiau nelabai ėmėme į galvą, kas ką sako. Lyg žinojome, kad nuolatinis bėgimas nėra pats geriausias pasirinkimas, bet nemokėjome išlipti iš įsibėgėjusio traukinio. Žiurkės. Taip, mes buvome pačių subjauroto kanalo žiurkės, lipančios vienos kitoms per galvas. Traiškėme viską po kojomis, kol vieną dieną mūsų neuždarė ir nepasakė: *Sustokit. Neturit pasirinkimo. Dabar jau tikrai teks sustoti.*

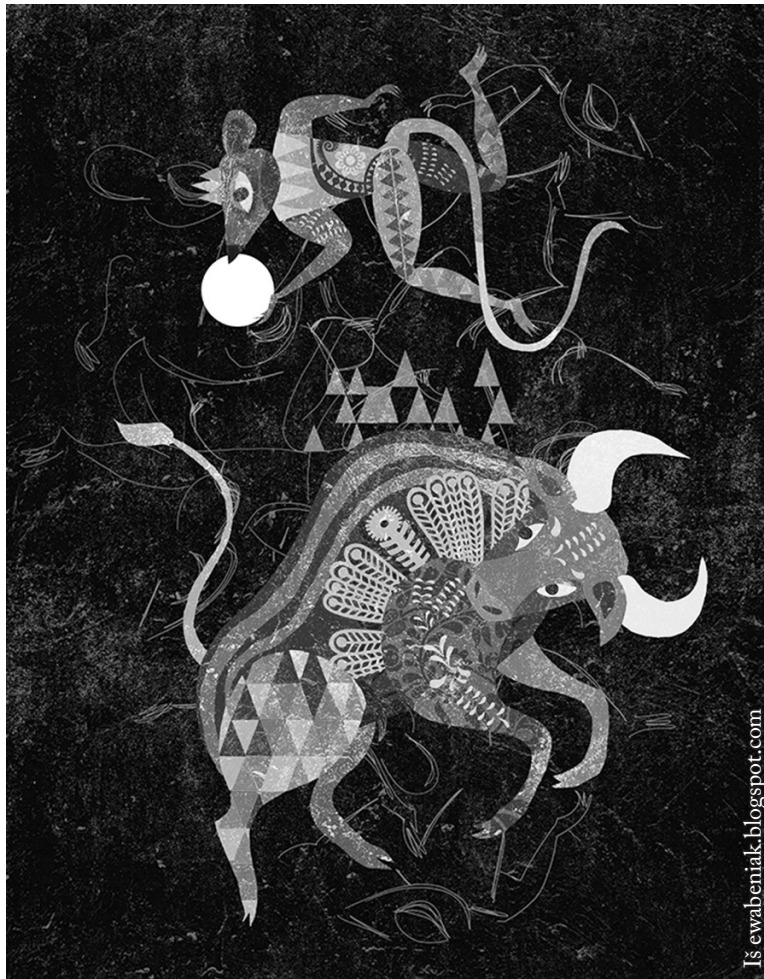
Praėjusieji 2020-ieji pagal kinų Saulės kalendorių buvo Žiurkės metai. Anksčiau skaitydavome jų pranašystes su lengvu šypsniu veide, o šį kartą jos išsipildė su kaupiu. Pajautėme, ką reiškia gyventi žiurkės kailyje. Ir kokia patirtis? Ne juokinga, o pamokanti ir, kukliai tariant, buvo skaudžiai reikalinga. Galima tikėti kinų pranašystėmis, bet sako, kad tai daryti nekrikščioniška. Tad šiek tiek pafantazuokime. Pabandykime įsivaizduoti žiurkių pasaulį ir pamatysime, kad žmonija patyrė tikrą graužikų gyvenimo skonį.

Dabar žinome, kad praėjusių metų kartumo nelinkėtume net didžiausiam priešui. Stojome kovon su nematomu kenkėju – virusu COVID-19. Metų gale žodis „koronavirusas“ tiek mums įgriso, kad nesinorėjo net klausytis naujausių žinių apie didžiausius susirgimų skaičius rudens laikotarpiu. Pabodo skaityti tos pačios tematikos naujienas. Televizijos žinių laidose kalbėta daugiausia apie viruso sukeltas politines, ekonomines, socialines

ir švietimo problemas, o po jų imta rodyti atskiras laidas, susijusias su pasauline pandemija. Žmonėms nusibodo draudimai, gąsdinimai ir atsirandantys nauji įstatymai. Mums pabodo laikytis nurodymų ir ėmėme brautis laukan iš tvankių landynių. Bet prieš tai, kai žemė gaudė pirmuosius šiltesnius saulės spindulius... artėjo pavasaris.

Pavasarijant išsigandome šalyje atsiradusių pirmųjų užsikrėtimų koronavirusu. Šalies vadovai ėmė kalbėti apie būtinybę atsiriboti nuo išorinio pasaulio. Pradėjome kaupiti maisto atsargas. Lyg tos žiurkės tempėme į namus viską, ko mums gali reikėti sunkiai suvokiamu periodu. Pirkome viską, ko mums gali reikėti per dvi artimiausias savaites. Uostinėdami parduotuvių lentynas savo ilgomis nosimis krovėme į vežimėlius sausą maistą, mėsą, duoną ir tualetinio popieriaus rulonus – deficitinį produktą. (Lig šiol sunku suprasti, kuo jis buvo toks svarbus. Taigi bėdoje vanduo gelbsti, o šito mums tikrai netrūksta. Bent kol kas.) Mums teko užsidaryti savo namuose ir laikytis karantino. Užsibarikadavome lyg tos žiurkės nuosavuose urvuose. Ne vienam kilo egzistencinių klausimų: Kas su mumis bus? Prie ko visa tai veda? Kaip išgyvensime, o jei išgyvensime, kas bus po to? Kas mūsų laukia? Dėl ko kvėpuojam? Kokia tokios būties prasmė?

Žiurkės yra labai protingos ir amžiams bėgant įrodė, kad puikiai naudojasi augsine išlikimo taisykle bet kokiomis sąlygomis. Argi mes nesugebėjome darbu, darželių, mokyklų

ir studijų perkelti į savo namus? Didžiąja dalimi taip. Net ir labiausiai užsirutinę darbų vadovai suprato, kad visgi nebūtina darbuotojų raudinti darbovietėse. Jas galima perkelti į bet kurią gyvenamojo namo dalį, kad ir virtuvę. Kinai mums pranašavo, kad Žiurkės metais būsime labai darbštūs ir mokėsime prisitaikyti prie pakitusių aplinkybių, bet imsimė erzintis tais momentais, kai teks išlipti iš savo komforto zonos. Sutaipimas? Įvertinkime patys.

Laukan išeidavome tik rimtam reikalui esant. Po kaukėmis pasislėpę nubėgdavome į parduotuvę duonos ir sviesto nusipirkti, o susitikę kitą žmogų pasitraukdavome į šoną kaip tos paraudusių akių žiurkės. Pradėjome bijoti vieni kitų, nesuprasdami, kuo kontaktas su kitu gali pasibaigti. Nepaprastai ėmėme vertinti šeimos vertybes, abipusį palaikymą ir bičiulystę. Žiurkės labai socialios, todėl

kelių požeminius kanalus.

Atėjo laikas, kai mums nusibodo graužti tuos pačius trupinius ir slampinėti ankštose gūžtose. Pradėjome erzintis, rodyti aštirus dantis, brovėmės laukan, nepaisydami jokių paspėstų spąstų. Mūsų elgesys priminė lygiai prieš dvidešimt metų rodytą vokiečių filmą „Žiurkių invazija“, kuriame pavojingą gyvybei virusą nešiojančios žiurkės atakuoja visą Frankfurto miestą. Pagalvojus, kiek praeityje sukurtų ir anuomet vadintų nerealiais filmų scenarijų nulipo nuo scenos į tikrovę, šurpas nukrečia (prisiminus visokius ligas nešiojančius zombius).

Rudenėjant istorija ėmė kartotis, tačiau žymiai ramiau priėmėme situaciją šalyje ir pasaulyje. Vasarą numestą žiurkių kailį įgrūdome giliai į spintas ir net negalvojome iš naujo lįsti į tamsias olas. Antroji pandemijos banga atnešė daug ribojimų, tačiau

nuotolinis bendravimas su draugais ir artimaisiais pasidarė ypač svarbus ir neįkainojamas. Išmanioji technologija padėjo mums netiesiogiai išėiti į pavojingą erdvę. O kiek kalbėta apie reikalingumą atitrūkti nuo visų televizijų, telefonų ir kompiuterių? Gerą dešimtmetį. Kol vieną dieną teko patiems dar labiau įsipainioti į virtualių tinklų saitą, primenantį žiurkių

mes į juos žvelgėme kitokiomis akimis. Išmokome pasiruošti artėjančiam Kalėdų laikotarpiui ir net nežadėjome švenčių švęsti be savo šeimų. Nėra ko meluoti – mūsų krašte netrūko senos šventinės nuotaikos tankiame šeimų būryje. Kitokioje situacijoje atsidūrė užsienyje gyvenantys giminaičiai. Šie, negalėdami kirsti valstybės sienų ir šiaip vengdami nereikalingo kontakto, galinčio sukelti rimtų sveikatos problemų, Kalėdas sutiko kiek kitaip – prie kuklios silkutės ir virtualių šeimos narių veidų kitoje telefono arba kompiuterio ekrano pusėje. Tad nebuvo taip blogai. Šiuolaikinio pasaulio išradimai ir jų prieinamumas patenkino mūsų poreikį nepamesti ryšio su kitais.

Baigėsi Žiurkės ir prasidėjo Metalinio Jaučio metai. Apie jautį visuomet galvojama kaip apie nepaprastai sunkiai dirbantį gyvūną. Pandemija dar nesibaigia ir pranašaujama, kad taip greitai viruso neatsikratysime, nors vakcina išrasta ir žmonės pamaži skiepijami. Praėjusiais metais pasaulis sutriko, iškrito iš savo vagos. Sugrįžti į senas vėžes bus sunku arba neįmanoma. Teks daug dalykų kurti kitaip arba iš naujo. Gali būti, kad visi arsime savo kasdienybę, kad išgyventume, neprarastume darbų ir išlaikytume sudrebinatą finansinį stabilumą. Jautis labai ištvermingas, tad tikėtina, jog sukandę dantis eisime pirmyn grumstuotu keliu.

Kas žino – gal pabuvę žiurkėmis visi užsiauginome kietą jaučio kailį, kad paneštume drebančios žemės neaiškų rytojū? Teks turėti plieninius nervus ir geležinę valią. Ant mūsų kuprotų pečių guls augančių vaikų ateitis, tinkamos mokymosi sąlygos ir tenkinantys rezultatai, darbo vietos išlaikymas, išsilaukymas ant nestabilios šalies ekonominės plūdės ir – kas ypač svarbu, bet nelabai garsiai apie tai kalbame – psichinė sveikata, kurią palaužus sutraiškomi net ir kiečiausi jaučio kaulai. Taigi laikykimės ir būkime budrūs.

Kitokio gyvenimo tęsinys

VYTAUTAS PEČIULIS

Naujakuriui pradžia buvo nelengva. Nemokant kalbos nebuvo galimybės įsidarbinti. Tarpininkavo vienas lietuvis, turėjęs pažįstamą, kuris ūkyje augino tabaką. Jis pasiūlė nuvykti ten padirbėti. Mat tas žmogus vasarą samdydavo darbininkų tabakui auginti ir derliui nuimti. Ten būianti proga pramokti kalbos, tad sugrįžus bus lengviau gauti darbą. Kalbos mokytis dirbant su lietuviais nebuvo galimybės, nes jie vos susikalbėdavo angliškai. Gavęs iš ūkininko žinią, kad galiu atvykti, 1961 m. birželio pabaigoje, įveikęs apie šešis šimtus kilometrų, pasiekiau Ontarijo provincijos pietinę dalį.

Atvykęs paskambinau ūkininkui. Gerai, kad buvo pietų metas, nes kitaip nebūtų buvę nieko namie. Mat visi dirbo laukuose. Važiuodamas stebėjau plačiais tabako laukais. Apie jį mažai žinojau. Gimtajame krašte retai kas augindavo tabako ir po keletą arų. Taikėsi tokių, kurie „kontraktuodavo“, kad užsidirbtų pinigų, tenkindami sutarties sąlygas ir truputį parduodami pažįstamiems. Vaizdas buvo nematytas. Kiek akys užmato – tabako laukai.

Labai maloniai, kaip tikra motina pasitiko su pietumis laukianti šeiminkė. Papietavus pasiūlė man pailsėti po kelionės. „Patys, – sako, – eisim tabako kultiveitinti.“ Man tai buvo visiškai nesuprantama. Vėliau sužinojau, kad tai tabako kaupimas. Anglų k. „cultivation“ (tariama *kultiveišen*) reiškia apdirbimą, auginimą, kultivavimą. Lietuviai, pakeitę galūnę, tą darbą pavadino „kultiveitiniu“. Likęs sukau galvą, koks tai esąs darbas.

Vienas ūkininkas, kurio sesuo su vyru, turėdami tabako ūkį, sudarė jam

sąlygas greičiau išvykti iš pabėgėlių stovyklos Vokietijoje (kai kviesdavo giminės, buvo labai lengva gauti dokumentus be jokių sutarčių apsigyventi Kanadoje), pasakojo štai ką. Sykį paklausė svainio, gal turįs kokio nors darbo, nes darosi nuobodu nieko neveikiant. Svainis sako: „Gerai, paimk vilbarą ir išklynyk barnę.“ Ir pats nuėjo savais keliais. „Gavau darbą, bet nežinojau, ką turiu daryti. Tik vienas žodis „paimk“ buvo suprantamas. Susiradęs svainį išsiaiškinau, koks tai darbas. Sesuo su vyru buvo prieškariniai emigrantai, tai jų kalboje buvę gausu angliško žargono. „Vilbaru“ vadino karutį, „išklynyk“ (anglų k. „clean“, tariama *klyn*) reiškė – išvalyk, o „barnė“ (anglų k. „barn“) – daržinė, tvartas. Taigi sužinojau, kad reikia paimti karutį išvežti mėšlą iš tvarto, kur buvo laikomi galvijai“, – pasakojęs tas žmogus. Taigi kartais nebūdavo aišku, apie ką kalbama, bet pamažu pripratome ir jau suprasdavome.

Prieš šeiminkams išeinant į laukus pasisiūliau ką nors padaryti. Pasiūlė išravėti prie namų esantį nedidelį daržą. Aš kruopščiai išravėjau ir gavau pagyrimą. Daržas – nedidelis sklypas prie ūkinių pastatų, aptvertas aukšta supintos plonos vielos tvora, kad apsaugotų nuo laukinių gyvūnėlių – žoliaėdžių kiškių ir švilpikų, panašiai gyvenančių kaip barsukai, nors ne visai panašių į juos. Angliškai jie vadinami „groundhog“ (tariama *graunhog*), kas reikštų „žeminę kiaulę“, nors išvaizda šie gyvūnėliai visiškai nepanašūs į kiaulę. Ūkininkai paprastai juos vadina „woodchuck“ (tariama *vudčėk*) – „medžio tikrintojas“, o lietuviai „učėkais“. Taip vadina mi gal dėl to, kad jie daugiausia kasa

urvus prie medžių, kur šaknys laiko žemę, kad neužgriūtų. Urvas eina įstrižai gilyn. Giliausioje vietoje yra plačiau, čia jie gyvena ir žiemą miega. Nuo tos vietos urvas tęsiasi, kol išeina į žemės paviršių (tikriausiai tam, kad galėtų išbėgti kilus pavojui). Ūkininkai švilpikus naikina, nes gyvuliai, netyčia įžengę į urvą, nusilaužia kojas. Švilpikai, panašiai kaip barsukai, žiemą miega. Viduržiemį atsibudę išlenda iš olos. Jei saulėta, pamatę šešėlį, grįžta į olą ir taip pranašauja, kad antroji žiemos dalis bus ilgesnė ir šalta. Jei debesuota, nematydami šešelio, pavaikščioja ir pranašauja, kad antroji žiemos dalis bus lengva, greitai ateis pavasaris. Pusiaužiemis Kanadoje minimas vasario antrąją ir toji diena pavadinta „Groundhog Day“. Ji iškilmingai minima su visokiomis ceremonijom. Švilpikas yra laikomas specialiai įrengtame urve. Iš jo tą dieną išlendantis jis filmuojamas ir rodomas per televiziją. Prieš daugelį metų, kai tą dieną per radiją buvo kalbama apie tos dienos tradicijas, pranešta, kad žvėrelį per klaidą nušovė pagarsėjęs medžiotojas Elmer Fudd. Skambindami į radijo stotį pasipiktinę klausytojai siūlė didžiausias bausmes. Vėliau pranešėjas paaikšino, kad tai yra animaciniame filmuke vaikams rodomas medžiotojas, kuris visą laiką sekioja kiškį Kvaną (Bugs Bunny), o šis jį visokiais būdais apgauna.

Kanadoje ūkininkas užsiima tik viena ūkininkavimo šaka. Tabakui auginti tinkamiausia smėlinga, lengva žemė. Tokių plotų yra netoli Amerikos sienos, Erie ežero kelių šimtų kilometrų pakraštyje ir per penkiasdešimt kilometrų nuo ežero. Kur tabakui auginti žemė netinkama, ten auginama kas

Tabako lauke skynėjai ir vežėja su traktoriumi. Vytautas Pečiulis – su margais marškiniiais

nors kita. Čia verčiamasi gyvulininkyste, auginant kukurūzus, šieną ir grūdinius javus, tinkamus pašarams. Iš kukurūzų gaminamas silosas ir dedamas į aukštus, apvalius siloso bokštus. Kukurūzų burbuolės pritaikytu kombainu nurenkamos ir sunaudojamos gaminant pašarus. Daug ūkių verčiasi pieno gamyba, laikydami karves. Kiti augina mėšinius galvijus, kiaules, vištas kiaušiniams ir viščiukus mėšai. Mišrių ūkių, kur augintų įvairias kultūras, pasitaiko labai retai. Pienininkyste besiverčiančiuose ūkiuose laikoma tiek karvių, kiek turima žemės ganykloms ir pašarams auginti. Ūkis turi nustatytą kiekį litrų, kuriuos gali parduoti pieninei, su kuria pasirašęs sutartį. Daugiau pagaminus pienas lieka nepaimtas, o privačiai parduoti negalima, draudžia sveikatos įstatymai. Taigi ūkininkas laiko tiek karvių, kiek gali parduoti pieno, o likusius girdo veršelius. Telyčaites augina, kad turėtų karvių, o buliukus parduoda.

Ūkis, kuriame pradėjau ūkininko karjerą, ribojosi su upe. Už upės buvo ūkis, kur laikė karves pienui. Jos ganėsi ganykloje. Kai ateidavo laikas melžti, pašaukdavo jas. Būdavo gražu žiūrėti, kaip toks pulkas eina pastatų link. Pastate kiekviena karvė turėjo savo vietą, į kurią atsistojus gaudavo nustatytą kiekį miltų ir papildų. Kasdien melžta du kartus melžimo

įranga. Pieninė kas keletą dienų rinkdavo pieną.

Man atvykus sodinti jau buvo baigta. Tuo laiku vyko vadinamasis „kultiveitinimas“. Kitą dieną su šeiminku išėjom į laukus mokytis, kaip reikia atlikti darbą. Užsodinti laukai buvo pirmą kartą kaupiami sujūdinant žemę. Sujūdinta žemė pasidaro karšta, kad basas negali vaikščioti. Prigijusiems daigams reikalinga drėgmė ir šiltas oras. Specialiai pritaikytas lengvas traktorius, kurio variklis yra kairėje pusėje, o dešinioji pusė atvira, ir matyti vagą, kuri kaupiama. Kol daigai maži, prie nagų, kurie sujūdina žemę, pridedamos metalinės plokštės (jos iš abiejų pusių sulaiko, kad žemė nebyrėtų ant daigų). Antrą kartą kultivuoju priekini kultivatoriaus traktoriaus užpakalyje pridedami judantys kaupukai. Darbą atlieka du asmenys. Traktorių vairuojantis stebi priekinį kultivatorių, o sėdintis užpakalyje valdo kaupukus, kuriais sujūdinama žemė tarp daigų. Kultivatoriaus nagai sujūdina ratų suspaustą žemę. Iš pradžių dėl mažes, nepratusio dirbti tokio darbo, lėčiau važiuodavo, o man pripratus

prie ritmo – pagreitino. Pasikeisdami kas pusvalandis per dešimt valandų apkaupdavom daugiau kaip du hektarus. Smėlėtoje žemėje nesusidarydavo grumstų. Tabakas auga labai greitai – pasodinus per du mėnesius užauga apie dviejų metrų aukščio. Kai ilgiau nebūdavo lietaus, būdavo laistoma vandeniu, kuris tekėdavo vamzdžiais iš telkinio. Lauke kas aštuoniolika vagų išdedami vamzdžiai ir po devynias vagas į šonus laistoma dvi valandas. Palaisčius įdomu vakare nueiti į lauką – girdisi augimo garsas. Rytą matyti trys šviesesni zuikio ausies didumo lapai, kurie per dieną susilygina žalumu su kitais.

Nukaupus traktoriumi su kaupukais, kitą kartą žemė judinama tik kultivatoriaus nagais, negiliai kultivuoju, norint nepaliesti šaknų, kurios plečiasi į tarpvagus. Pėsti su rankiniais kaupukais tikrina dvi vagas ir pastebėję užsilikusias piktžoles jas pašalina. Kol paaugę daigai nesiekia traktoriaus apačios, didesniu greičiu važiuojant paskutinį kartą sujūdinama žemė. Kai apatiniai lapai padengia žemę, jokios piktžolės neišdygsta. Užaugusio tabako viršūnės su žiedais rankomis nulaužiamos. Jas laužiama dviejose vagose iš karto abiem rankom. Nelikus viršūnių, lapai auga storėdami ir prie kamieno atsiranda atžalų. Jas pašalinama, nes atžalos paimtų daug trašų ir nukentėtų lapų kokybė.

(Bus daugiau)

*Nepareis, nesugrįš, nepabels į duris,
Nors iš skausmo ir plyštų širdis.
Amžinybėj tylioj ilsėsis ramiai,
Tik sapne kai kada aplankys.*

Dėl Angelės Makauskienės ir Vito Degučio mirties nuoširdžius užuojautos žodžius šeimai ir artimiesiems skiria

„Viltelės“ klubo bendruomenė

Žvikelių močiutė

ALICIJA LUKAŠEVIČIENĖ

Man Ji buvo Žvikelių močiutė, kitiems – tiesiog močiutė, dar kitiems – mamulė ar „babcia“. Anūkų turėjo turbūt daugiausia valsčiuje, apskrityje, gal ir vaivadijoje – 36. O prieš kelerius metus jų skaičių pralenkė proanūkių skaičius. Močiutė proanūkių sulaukė 47. Praėjus kelioms dienoms po Jos mirties gimė dar vienas. Atrodo, toks didelis būrys vaikų ir provaikų (lyg „Sveikinimų koncerte“, kurį mėgdavo žiūrėti), bet visų vardus atsimindavo. Kartais mes, jaunoji karta, negalėjom prisiminti pusseserės dukros ar sūnaus vardo, o Močiutė žinojo visus. Ir visus labai mylėjo...

Lapkričio 7-osios rytas mūsų mieste buvo labai giedras ir saulėtas. Išvakarėse buvome atšventę dukrelės 1-ąją gimtadienį. Išėjom pasivaikščioti – juk tokia graži diena, atrodo, bus... Tačiau tą rytą pasiekė mus labai liūdna žinia – mirtis pasiglemžė mūsų mylimą močiutę, mamą, uošvę, promočiutę... Ji iškeliavo iš šio pasaulio nespėjusi sulaukti 89-ojo gimtadienio.

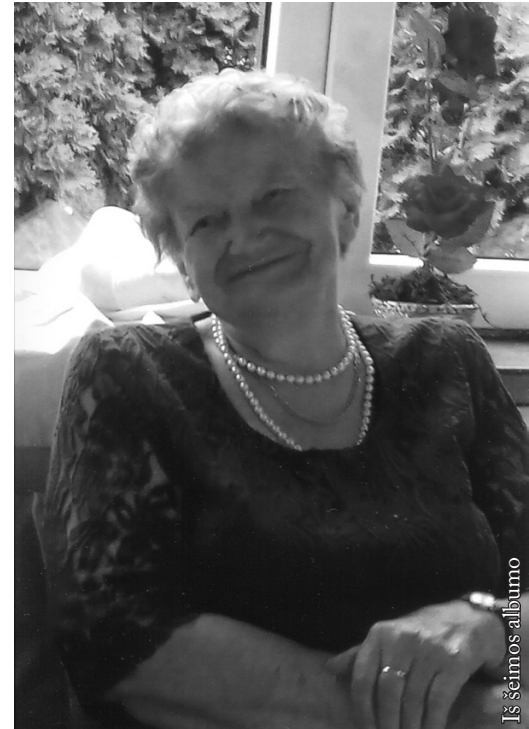
Marytė Baguckienė gimė 1932 m. sausio 16 d. Žvikeliuose, Onos (Grimalauskaitės iš Agurkių) ir Juozo Markevičių šeimoje. Turėjo vyresnį brolių Juozą ir jaunesnę sesę Magdalėną, su kuria labai gražiai sutardavo. Marytė baigė tik dvi klases, nes Antrojo pasaulinio karo aplinkybės tiek teleido. 1953-ųjų vasarą susituokė su netolimoje kaimynystėje gyvenusiu Kazimieru Bagucku. Pradžioje jie gyveno „Markevičiškė“ Žvikeliuose. Vėliau nusipirko 4,5 ha žemės ir prijungė dar savo „dalyką“, t. y. Baguckų žemės, pasistatė trobas. 1959-ųjų

rudenį persikėlė į naujus namus savame ūky. Kartu gyveno paprastą smulkių ūkininkų gyvenimą – šeiminkavo, laikė porą karvių, porą paršiukų, paukščių. Metams bėgant Baguckai nusipirko dar kelis gabalus žemės, o 1975–1976 m. pasistatė kitą namą.

Seneliai kartu nugyveno 58 metus. 2003-iaisiais su visa šeima atšventė auksinį vestuvių jubiliejų. Marytė ir Kazimieras Baguckai susilaukė aštuonių vaikų: Juozo, Antano, Jono, Onutės, Danutės, Česiaus, Cilės ir Veronikos. Nemažas vaikų būrys padovanojo trisdešimt šešis anūkus. Kaip jau minėjau, močiutė turėjo jų turbūt daugiausia visoje apylinkėje. Deja, kaip buvo turtinga vaikų, anūkų, proanūkių, taip gyvenimas jai negailėjo ir sunkių patyrimų. Prieš beveik 12 metų palaidojo sūnų Joną, po to vyrą Kazimierą, dukrą Danutę ir – lyg to būtų buvę maža – prieš 4 metus anūkę bei proanūkę... Nepaisant visų negandų ir rūpesčių, močiutė visada šypsojosi, buvo gerai nusiteikusi, kiekvieną pasitikdavo su šypsena veide.

Prisimenu, visą vaikystę ir jaunystę pas Žvikelių senelius, o vėliau, mirus seneliui, pas Žvikelių močiutę važiuodavom labai dažnai. Kai jau gyvenau toli nuo gimtųjų namų, visada sugrįžus būtinai turėjau aplankyti močiutę. Dar spalį planavom visa šeima nuvažiuoti pas ją sugrįžę Kalėdoms... Tačiau jau galėjom tik uždegti žvakelę ant močiutės kapo...

Močiutė labai laukdavo svečių. Jiems visada būdavo pasiruošusi. Kiekvieną kart ištraukdavo sausainių ar saldainių pasivaikinti geriant kavą. Dažnai ir vynu ar „likeruku“

Marytė Baguckienė

pavaikindavo. Niekada nepamiršiu jos virtų kopūstų su beprotišku kiekiu riebalų. Jie buvo tokie skanūs! Vaišindama pietumis vis sakydavo: „Nu tai prieš valgį reikia išgerc, kad nesugadzyc skonio paskui – tep dėl sveikatos, po vieno“.

Dar seniau, atsimenu, atvažiavus šiokiadienio popietę močiutę dažnai galima buvo pamatyti prie televizoriaus žiūrinčią kokią melodramą, o sekmadieniais – „Sveikinimų koncertą“. Jai žiūrint serialą negalima buvo trukdyti. Mat močiutė labai įdėmiai žiūrėdavo, o paskui komentodavo ir nagrinėdavo įvykius. Juokdavosi, o kartais ir nervindavosi, kad koks personažas galėjęs taip pasielgti.

Sekmadieniais klausydavosi „Sveikinimų koncerto“, „Gero ūpo!“

ar „Duokim garo!“ dainuodavo kartu. Labai mėgo liaudiškas, senoviškas dainas. Mielai klausėsi „Bijotaičių“ kapelos. Vis akyse suspindės ašaros išgirdus „Seduvos bernų“ „Laiškelių“ – mat tai buvo mėgstamiausia močiutės daina.

Močiutę Marytę, kol dar sveikata leido, labai dažnai galima buvo pamatyti su siūlais ir virbalais mezgančią prie virtuvės lango arba siuvamosios mašinos lemputės nušviestais plaukais susikaupusią ties siuvinio siūlėmis. Ji apie 15 metų siuvo „kelnukes“. Buvę gal 20 šio krašto moterų, kurios tais laikais siūdavo pagal užsakymą sportinius šortus. Pirmiausia parsiveždavo sukarpytą medžiagą, po to savo siuvamąją mašiną susiūdavo ir sukrautus į didelius maišus šortus gabendavo į Punkską ar Seinus, kad perduotų toliau užsakovui. Dėl šito darbo močiutė gavo kelių zlotų priedą prie pensijos. Į pensiją ji išėjo 1992 metais.

Močiutė buvo labai linksma, pilna energijos. Kol sveikata leido, atšoko ne vieno anūkų vestuves. Atsimenu, kad mano vestuvėse ji buvo vienas iš ilgiausiai, lig paryčių, besilinksminusių svečių.

Žvikelių močiutė mėgo įvairias

šventes ir joms pasipuošti. Šv. Izidoriaus atleidams, Kalėdoms, Velykoms, gimtadieniui, vestuvėms ji vis pasipuošdavo nauja suknele, berete ar skrybelaite, paltuku ar šalikėliu, turėjo gražiai susitvarkyti plaukus. Bendravo su savo kaimyne Onute Liutackiene iš Vaitakiemio, tai viena kitai pagelbėdavo – ar nudažydavo plaukus, ar susukdavo bangeles. Būdavo, kad įvažiuodami į kiemą pamatydavom, kaip močiutė eina per kalnelį iš kaimynės. Paskui sakydavo: „Nu va, pamatiau jus, tai parpedalavau“. Ji vartojo daug visokių įdomių žodelių, posakių, vis juokaudavo, o jei kas būdavo ne taip, nepasisekdavo – numodavo ranka ir sakydavo: „Aina š...“.

Atsimenu, prieš penkerius metus vasarą atostogaudami Punske, aišku, aplankėm močiutę. Sugalvojau su ja pasidaryti asmenukę. Močiutė klausia: „Ale kur dėsi tų nuotraukų?“ Aš atsakau: „In internetų, visi galės pamacyc“. Ji sako: „Tai palauk, kap tep, tai nusimsiu skepetų ir pasitaisysiu plaukus“. Liko šiltas prisiminimas ir nuotrauka...

Ir peržengus aštuoniasdešimties metų slenkstį močiutė pasisodindavo šiltnamyje pomidorų, visą daržą dar-

žovių ir pilnus vazonus gėlių. Labai mylėjo katinus – turėjo jų pilną kiemą. Visus, kaip ir anūkų bei proanūkių vardus, atsimindavo ir skirdavo. Vadindavo juos „kliakerukais“. Kam nors išvažiuojant mašina iš kiemo visada perspėdavo, kad nesuvažinėtu kurio katino. Kai močiutė išėjus į kiemą pašaukdavo: „Kliakerukai, kliakerukai!“, iš visų kampų subėgdavo visokio didumo katinai. Mano mama pasakojusi, kad vienas jų jau nuo vasaros ypač glaudėsi prie močiutės, lyg nujausdamas, kad šeiminkės švelni ranka jau nebeapglostys žiemą „kliakeruko“ kailio. Močiutei mirus, mano sesė atsiuntė kiemo nuotrauką – matėsi visas būrys katinėlių. Sako, gyvūnai nujaučia tokius dalykus... Jie žinojo, kad mylima šeiminkė jau nebepašauks nuo slenkščio...

Praėjusių vasarą aplankiau močiutę su savo mažąja dukrele. Ji jau ne pirmą kartą jausmingai kalbėjo apie įvykius prieš 30 metų. Man gimus, mano tėvai kelis mėnesius gyveno pas senelius Žvikeliuose. Močiutė, vis prisimindama tą akimirką, kai tėvai su manim (išsikraustydami iš Žvikelių) važiavo iš kiemo, sakydavo: „Kap tavi, vaikel, man paėmė, tai kap šyrdzį kas išluptų“.

Koronaviruso pandemija neleido man sugrįžti palydėti mylimos Močiutės paskutinėn kelionėn... Kažkaip dar nesinori tikėti ir galvoti, kad Močiutės jau su mumis nėra, kad negalėsime Jos aplankyti... Dabar mes jaučiamės taip, lyg kas mums širdį norėtų išplėšti iš krūtinės, nes Dievas nusprendė jau pasiimti Jus, Močiute, pas save, pas dziedulį, dėdę, tetą, puseserę ir jos dukrele...

Praėjus kelioms dienoms po Močiutės mirties pagalvojau, kad ta diena, kai Ji iškeliavo iš šio pasaulio, buvo tokia kaip pati Močiutė – giedra, saulėta, besišypsanti. Ir tokia Ji išliks mūsų širdyse...

Iš šeimos albumo

Auksinės vestuvės 2003 m. Stovi iš kairės: dukros Onutė, Danutė, Veronika ir Cilė, Kazimieras ir Marytė Baguckai, sūnūs Juozas ir Česius. Sėdi iš kairės sūnūs Jonas ir Antanas

Lietuvos žiniasklaida

2020 12 16–2021 01 12

Metai nauji, tačiau ir pasaulyje, ir Lietuvoje politikų, mokslininkų, medikų ir žiniasklaidos dėmesio centre – nelemtasis koronavirusas (COVID-19). Nors praėjusiųjų vasarą atrodė, kad pandemija pamažu įveikiama, rudėnį daugumoje šalių prasidėjo antroji susirgimų banga, Lietuvoje taip pat nepaliaujamai ėmė augti susirgusiųjų skaičius. Pavyzdžiui, rugsėjo 30 dieną buvo 115 naujų atvejų, gruodžio 30 – beveik 4000.

Dar tebedirbant Sauliaus Skvernelio Ministrų kabinetui buvo nemažai specialistų, politikų (ypač aktyvūs buvo tuo metu opozicijoje buvę dabartiniai valdantieji), kurie teigė, jog įvedami ribojimai ir draudimai neduoda laukiamo efekto, reikia imtis daug griežtesnių. Pradėjus darbą Ingridos Šimonytės Vyriausybei daug kas ėmė šventai tikėti, kad reikalai pakryps į gerąją pusę, tuo labiau jog premjerė sakė, kad visa kita lieka antroje vietoje, svarbiausia – koronavirusas. Tačiau kita dalis sakė: „Gera buvo kritikuoti valdžioje esančius būnant opozicijoje, pažiūrėsim, kaip patiems seksis.“

Pirmas žingsnis, kurio ėmėsi naujoji valdžia – griežtas ribojimas piliečių judėjimo tarp atskirų miestų, savivaldybių: net to paties rajono gyventojai be kelių išimčių negali įvažiuoti į rajono centrą. Keliuose atsirado policijos postai, kurie pirmomis dienomis nepraleido po kelis tūkstančius automobilių. Tai vėl sukėlė nemažos žmonių dalies pasipiktinimą, valdžios sprendimų kritiką. Viena mama žiniasklaidoje rašė, kad važiuodama pasiimti vaiko iš darželio eilėje prie policijos posto prastovėjo penkias valandas. Policijos departamento duomenimis, nuo gruodžio vidurio prie

kontrolės postų apgręžta apie 50000 automobilių. Pasipylus kritikai premjerė I. Šimonytė net prašė nepatenkintųjų palaukti, leisti bent pradėti normaliai dirbti naujai Vyriausybei.

Nemažai nuostabos bei ironijos COVID-19 fone sulaukė žinomas politikas, Darbo partijos (DP) įkūrėjas ir vadovas Viktoras Uspaskichas. Jis transliacijos socialiniame tinkle metu prakalbo ir reklamavo tariamai stebuklingą vandenį „Upas“, kuris išgaunamas Rokiškyje esančiame gręžinyje. Vanduo esą ne tik apsaugo nuo COVID-19, bet ir gydo jau susirgus. Kaip išsiaiškino žurnalistė Karolina Štelmokaitė, šio vandens gamintojų akcininkė yra bendrovė, kurios akcijos priklauso V. Uspaskicho vaikams.

Užsisakant iš DP platintojų, vanduo kainuos kelis kartus daugiau nei parduotuvėje – po 1,5 euro už pusės litro buteliuką, nors kai kuriose Rokiškio parduotuvėse jo esą galima nusipirkti už 0,36 euro. „Čia, mano manymu, priemoka už kvailumą. Norintys nusipirkti „stebuklingo vandens“ ne Vyktaro, o rokiškėnų kaina, važiuokit po karantino į Rokiškį, kur jis platinamas vietos parduotuvėse“, – feisbuke ironizavo K. Štelmokaitė.

Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto prodekanas Vytautas Kasiulevičius V. Uspaskicho žingsnį pavadino „nesąmone, kuri neprisideda prie situacijos gerinimo“. „Dalis žmonių yra veikiami viso šito ir daug žmonių patikės. Yra rinkėjai, gerbėjai, palaikytojai, natūralu, čia yra viešųjų ryšių akcija ir viskas“, – naujų agentūrai BNS sakė profesorius.

Premjerė I. Šimonytė LRT radijuje vertindama V. Uspaskicho reklamuojamą vandenį teigė, kad tai greičiausiai yra politikos verslo planas. „Labai brangus vanduo, tai matyt,

kad žmogus tiesiog bando naudotis proga ir užsidirbti. Kiek tai moralu, tai turbūt turėtų vertinti rinkėjai. Bet, kaip rodo patirtis, rinkėjai pono Viktoro moralę visada vertina labai atlaidžiai“, – sakė ji.

Visgi I. Šimonytė, paklausta, kodėl nebuvo paneigta informacija apie neva specialų COVID-19 imunitetą suteikiantį vandenį, teigė: „Bėgti pasikui kiekvieną dezinformacijos gabalą išties yra turbūt neprasmingas dalykas, todėl, kad tos dezinformacijos ir kitomis temomis yra labai daug.“

Į partijos vado kalbas apie „stebuklingą vandenį“ reagavo bendrapartietis Antanas Guoga. Politikas ironizavo, kad jei tai yra politinės partijos komunikacijos linija, vanduo čia nepadės, tik psichiatras. „Jeigu partijos žmonės užsiima „gydomojo vandens“ distribucija, tai čia šamanų susirinkimas, bet ne politinė veikla. O gal jie verčiami taip daryti? Tada visą informaciją siųskite man. Manau, kad Pirmininkui reikia trauktis iš pareigų ir tada eiti gydyti žmones. Gal jam tai seksis? Gal jam tai padės?“ – feisbuke išreikštas A. Guogos mintis perteikė portalas delfi.lt.

Anot portalo lrytas.lt, apie neva gydančio vandens vartojimą pasisakė ir vidaus reikalų ministrė Agnė Bilotaitė. Ji teigė, kad apie šią situaciją buvo kalbėta ir surengtame Vyriausybės ekstremaliųjų situacijų posėdyje: „Dezinformacija – rimtas iššūkis ir rimta problema, tad buvo nuspręsta pavesti Teisingumo ir Vidaus reikalų ministerijoms pateikti siūlymus, kaip būtų galima kovoti su tokia ir panašaus pobūdžio dezinformacija, kuri daro didelę žalą visuomenei.“ Ji kol kas negalėjo nurodyti, kokių priemonių galėtų imtis teisėsauga, ir teigė, kad planuoja pasitarti su atsakingomis

institucijomis. Ministrė įspėjo, jog tokia informacija gali padaryti didelės žalos visuomenei ir jos sveikatai.

Šįkart COVID-19 fone nemažos kritikos teko ir Lietuvos Katalikų Bažnyčiai (LKB), tiksliau – Lietuvos vyskupų konferencijai, po jos sprendimo nuo sausio 11 dienos atnaujinti pamaldas su tikinčiaisiais. Žadėta, kad bažnyčioje vienam žmogui teks ne mažiau kaip 10 kvadratinų metrų, bus išlaikomas dviejų metrų atstumas tarp žmonių, jie privalės dėvėti kaukes.

Daugelio kritikuojančių tokių LKB sprendimą nuomone, jei griežtas karantinas ir neveikia teatrai, sporto klubai ir pan., tai neturėtų rinktis bažnyčiose ir tikintieji. Keltas klausimas: kodėl Bažnyčiai daroma išimtis, ar ji – ne valstybės dalis, o gal valstybė valstybėje?

Portale 15 min.lt, straipsnyje „Vyskupai, ar pandemijos įkarštyje esate pasirengę prisiimti atsakomybę?“, autorius Mažvydas Karalius rašė: „Juokėmės iš Uspaskicho ir jo prekybos vandeniui, gydančiu nuo COVID-19. <...> Dabar galime piktintis, kad Lietuvos vyskupų konferencija pandemijos akivaizdoje kviečia laikyti mišias bažnyčiose, kai tuo metu medikai žmonių prašo sustoti. Kur pandeminis absurdas risis toliau?“

<...> Dabar, pandemijos įkarštyje, tinkamiausias metas grįžti į šventąsias erdves, tiesa? Klausiu ironiškai.

Išties, sunkiausiai paaiškinamas klausimas, kodėl pandemijos akivaizdoje apie tai net kalbame. Ar neturėtų būti savaime suprantama nekviesti žmonių į uždaras patalpas burtis su kitais žmonėmis iš kitų šeimų ūkių? Galų gale, solidarizuotis su šalimi, kurioje viešasis gyvenimas ir taip apribotas norint pažaboti virusą.“

Pažymėtina, jog nei pirmojo, nei antrojo karantino metu Vyriausybė nepriėmė privalomų nurodymų Bažnyčiai dėl pamaldų organizavimo, tik rekomendacijas. Pagal dabar galiojančią nutarimą rekomenduojama susi-

*Jums gėlės šiandien nuostabiausios
Ir mūsų šypsenos plačiausios.
Būkit visad sveika ir laiminga,
Nes esat labai mums reikalinga!*

Sausio 2 dieną gražų jubiliejų šventė
Emilija Slabašauskienė, gyvenanti Žvikeliuose.

Brangioji mamyte, močiute, žmona, uošve, sveikiname Jus gražaus jubiliejaus proga ir linkime laimės, stiprios sveikatos, puikios nuotaikos bei Dievo palaimos. Lai Jūsų akys nuolat spindės džiaugsmu, o širdis virpės iš meilės!

Dukra Violeta su šeima ir vyras Juozas

laikyti nuo religinių apeigų arba jas organizuoti nuotoliniu būdu, išimtis numatant tik laidotuvėms, kuriose siūloma riboti žmonių skaičių.

Kaip rašė minėtas portalas, teisininkų nuomone, Bažnyčia turi formalių teisinių argumentų priimti savarakišką sprendimą: Lietuvos Konstitucijoje numatyta, kad bažnyčios ir religinės organizacijos laisvai atlieka savo apeigas ir tvarkosi pagal savo kanonus. LKB turi ypatingą teisinį statusą dėl 2000-aisiais pasirašytos Lietuvos ir Šventojo Sosto sutarties. Pagal ją, Lietuva pripažįsta „Katalikų Bažnyčios ir jos bendruomenių laisvę viešai atlikti apeigas, organizuotis, mokytis ir teikti sielovadinę pagalbą tikintiesiems ir pripažįsta visišką Katalikų Bažnyčios kompetenciją jos srityje“. Tačiau sprendimo pagrįstumas teisininkams kelia abejonių, įvertinus epidemiologinę situaciją dėl koronaviruso.

I. Šimonytė, paklausta apie Bažnyčios sprendimą, kalbėjo, kad nesant gerų žinių apie situacijos gerėjimą, ji tikėtusi šio sprendimo persvarstymo. „Tai yra, laikotarpio pratęsimo, kad jis būtų panašesnis į Vyriausybės taikomų apribojimų laikotarpį. Todėl, kad turbūt pasaulietinė valdžia

nenurodinėja bažnytinei, kaip bažnytinė nenurodinėja pasaulietinei, tačiau solidarumas abiejų valdžių, jei taip galima pasakyti tokiomis aplinkybėmis, yra be galo svarbus. Kadangi nėra dar atnaujinimas įvykęs, tikiuosi, kad šis sprendimas bus persvarstytas“, – sakė ji.

Vis dėlto LKB reagavo į kilusį pasipiktinimą dėl jos sprendimo. Lietuvos vyskupų konferencijos pirmininkas arkivyskupas Gintaras Grušas pranešė, kad pamaldos nebus atnaujinamos. „Naujieji metai ir jų pradžia parodė, kad pandeminė situacija išlieka labai rimta. Vyriausybė priėmė griežtesnius apribojimus, juos ištesė, todėl atsižvelgdami į esamą situaciją šiandien mes priimame sprendimą dar neatnaujinti viešų pamaldų bažnyčiose dalyvaujant tikintiesiems“, – sakė G. Grušas.

Lietuvoje prasidėjo skiepijimas nuo COVID-19. Šalyje sergančiųjų daug, o vakcinosis gaunama tik apie 20000 vnt. per savaitę. Sudaryta eilė, pagal kurią pirmiausia skiepijami tiesiogiai su pacientais dirbantys medikai: gydytojai, seselės, slaugės. Pagal apklausas žadančiųjų skiepytis skaičius siekia maždaug 70 proc.

Sausio 13-osios kryžiažodis

Gulsčiai:

1. Vienturtis tėvų sūnus, žuvo nesulaukęs 18 metų.
4. Tankas ant ratų.
8. Pats vyriausias iš žuvusiųjų prie TV bokšto kraupią naktį.
10. Buvęs Sibiro tremtinys, mirtinai sužalotas sausio 13-ąją.
11. Miestas, kuriame sausio 15 d. vyko mitingas prie SSRS ambasados.
14. Poetas, parašęs eilėraštį „Kaip laisvė“.
17. Sausio 13-ąją žuvęs marijampolietis.
18. Komunistų veikėjas, vienas 1991 m. valstybinio perversmo iniciatorių.
20. Atgimimo dainos „Aš čia gyva“ žodžių autorius.
22. Trejus metus atitarnavęs jūrų laivyne Vladivostoke, žuvo prie TV bokšto.
23. Gyvenvietė Kauno rajone, kur veikė radijo stotis.
26. Savaitės diena, 1991 m. sausio 13 d.
28. Vienuolė, disidentė, viena iš 1987 m. rugpjūčio 23 d. mitingo organizatorių.
30. Vietovė, kur buvo Lietuvos pasienio postas, 1991 m. liepos mėn. užpultas ginkluotų OMON milicininkų.
31. Organizacija, reikalavusi įvesti tiesioginį SSRS prezidento valdymą Lietuvoje.
34. Kaunietis, žuvo budėdamas prie TV bokšto.
36. Buvo statoma aplink Parlamento rūmus.
41. Epitetas lietuvių revoliucijai nusakyti.
42. Vienas 1991 m. valstybės perversmo iniciatorių, komunistų partijos istorikas.
44. Šalis, buvusi pasaulio žurnalistų dėmesio centre 1991 metų pradžioje.
45. Išgirdus, kad šaudo į žmones, plyšo jo širdis.
46. Kėdainiškis, žuvęs prie TV bokšto.
47. Lietuvių roko grupė, atkurta 1991 metais.
48. Vardas iš lotynų kalbos, reiškiantis laukinį balandį.
49. Algirdo Kaušpėdo suburta roko grupė.
50. „Šatrijos Ragana“.

Stačiai:

2. Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos leidėjas, kardinolas.
3. Miestas, kur vyko kraupūs sausio 13-osios nakties įvykiai.
4. Jauniausias, žuvęs sausio 13-ąją.
5. Tuometinis užsienio reikalų ministras.
6. Kiekvienų metų sausio 13-osios rytą degama languose, prisimenant 1991 m. sausio 13 d. aukas.
7. Virginijus.
9. Viena svarbiausių žiniasklaidos priemonių.
12. Žemaitis nuo Šilalės, žuvęs prie TV bokšto.
13. Kaimyninė šalis, Lietuvos nepriklausomybę pripažinusi 1991 m. rugpjūčio 26 d.
15. Kapinės Vilniuje, kur yra Sausio 13-osios aukų memorialas.
16. „Vilties prezidentas“.
17. Kaimas Kauno rajone, kur veikė radijo ir televizijos stotis.
19. AT pirmininko teikimu sausio 10 d. paskirtas ministru pirmininku.
21. 1991 metų mėnuo, kurį SSRS pripažino Lietuvos nepriklausomą valstybę.
24. Šarvuota, vikšrinė kovos mašina.
25. Sausio 13-ąją žuvusi po tanko vikšrais.
27. Gėlė, naujas Sausio 13-osios simbolis, sukėlęs nemažai diskusijų.
29. SSRS Komunistų partijos generalinis sekretorius, atsakingas už sausio 13-osios įvykius Lietuvoje.
32. Lietuvos laisvės lygos įkūrėjas.
33. Paminklas Lietuvos laisvės gynėjams, 8,5 m aukščio bronzinis memorialas.
34. Vidas, gimęs 1966 metais.
35. Šalis, pirmoji pripažinusi Lietuvos nepriklausomybę.
37. Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas.
38. Gatvė, kurioje buvo įsikūręs Radijo ir televizijos komitetas.
39. Nacionalinė įstatymų leidybos institucija.
40. Žuvo pervažiuotas tanko.
43. Rašytojas, parašęs romaną apie sausio 13-ąją.
45. Dainos „Laisvė“ atlikėja.

Atsakymų lauksime iki 2021 m. vasario 28 d. Prizas – 150 zlotų

| Vardas Pavardė

| Adresas

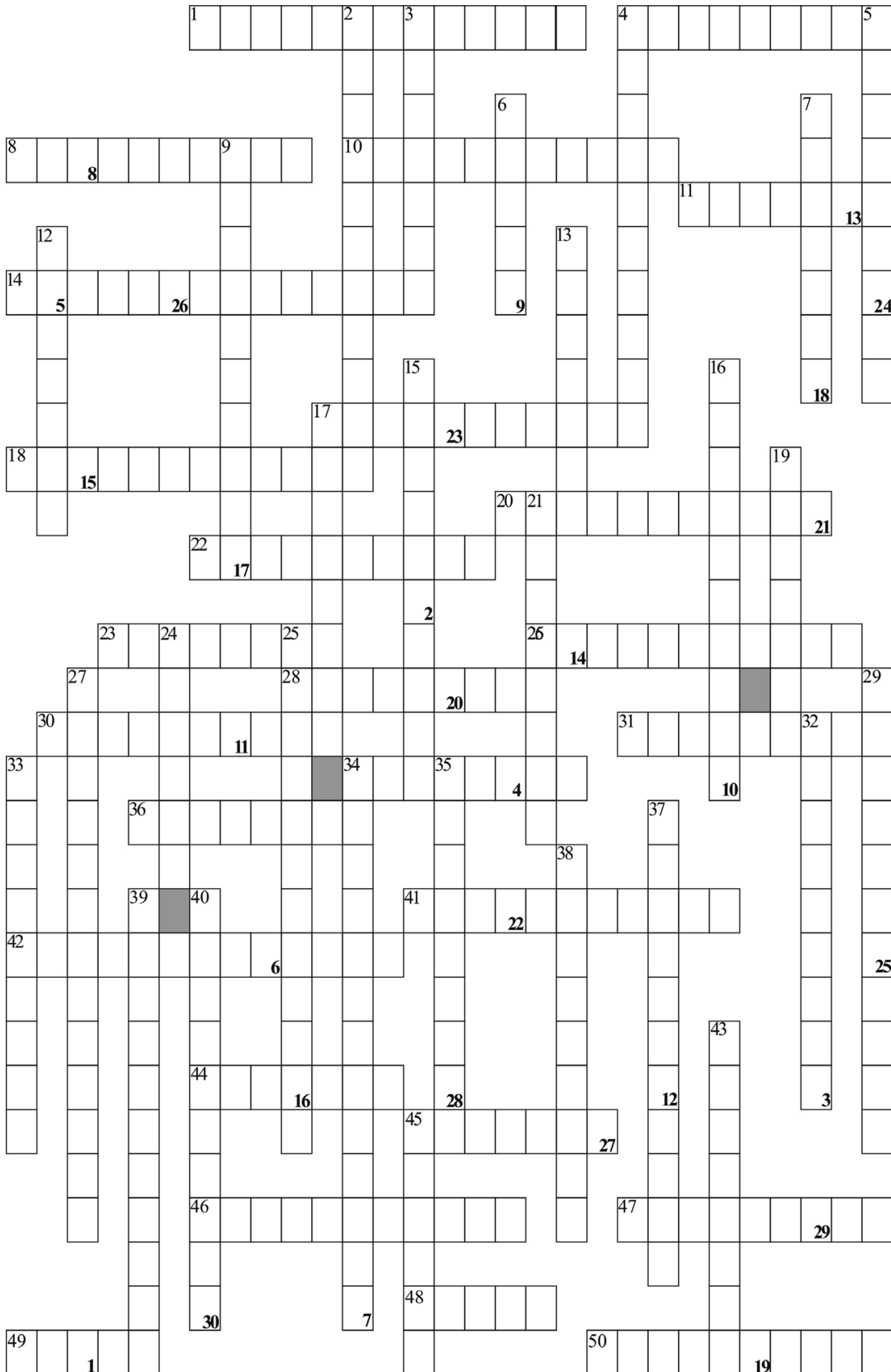
| Tel. arba e. paštas

|

| Atsakymas

Užpildytą kuponą iškirpti ir siųsti redakcijos adresu arba nuskenuoti ir siųsti e. paštu.

Siųsdami kryžiažodžio atsakymą, jūs sutinkate su taisyklėmis, kurios skelbiamos tinklalapyje www.e-ausra.pl.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30